Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 50, Şubat 2021, s. 133-156

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.48591>

Dr. Öğr. Üyesi Salih GÜLERER

Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, salih.gulerer@usak.edu.tr

KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNİN ANLATI YAPISINDA ARKETİP VE TİPLER

Özet

Tip, benzerlerinin özelliklerini üstünde toplayan örnek kişidir. Tipler; ortak davranış, zihniyet ve değerlerin evrensel temsilcisidir. Halkın anlatmalarındaki kişi kadrosunu tipler oluştururlar. Arketip; ilk örnek, ilk tip gibi anlamlara gelir. Arketipler bir araya gelerek yeni kavramlar oluşturup bilince çeşitli semboller şeklinde gelir. Kolektif bilinçdışı, insanın soyaçekim yoluyla atalarından gelen ve farkında olmadan taşıya getirdiği kültürel olgularda ortaya çıkmaktadır. Kültürel olgulardan biri de halk hikâyeleridir. Hikâyeci âşık denilen anlatıcılar tarafından aktarılan hikâyeler bir süre sonra yazıya geçirilmiş bireysel ürünler gibi görünseler de temelde halkın bir ürünüdür. Konu bakımından aşk ve kahramanlık hikâyeleri olarak ikiye ayrılır. Aşk hikâyelerinden biri de Kerem ile Aslı Hikâyesidir. Çalışmanın amacı Kerem ile Aslı Hikâyesindeki kolektif bilinçdışından yansıyan arketiplere göre şekillenen tipleri belirlemektir. Bu belirlemede tipler; cinsiyet, olumlu olumsuz vasfı ve işlevleri yönünden belirlenmiştir. Yöntem olarak halkbilimin metin merkezli yapısalcı ve psikoanalitik kuramının C. G. Jung Okulunun kabullerinden yola çıkılmıştır. Sonuç olarak incelen hikâyede kolektif bilinçdışında yer alan anne, baba, ihtiyar adam, gölge ve persona arketiplerine bağlı âşık tipi, sevgili tipi, ebeveyn tipi, zalim ebeveyn tipi, yönlendirici tip ve yardımcı tipinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimler: Kerem ile Aslı Hikâyesi, epizot, arketip, tip

ARCHETYPE AND FLAT CHARACTERS IN THE NARRATIVE STRUCTURE KEREM AND ASLI FOLKTALE

Abstract

Flat character is the exemplary person who gathers the functions of its similars. flat characters are the universal delegate of the common behaviour, mindset and values. The personnel cadre of the society's expressions are the flat characters. archetype means; first example, first flat character. Archetypes make up the new concepts by gathering together and come to the consciousness as various symbols. Collective unconsciousness emerges on culturel phenomenons beared unwittingly and brought from the fathers through atavism of a human. One of the culturel phenomenon is folktales. Even though it seems that the stories are personal and were transferred by folktaler minstrel; they are public products. Folktales are separated two in terms of topic as lyric and epic. One of the lyric folktale is Kerem and Aslı Folktale. The goal of the work is to determine to the flat chracters that shaped in accordance with the archetypes which reverberates from the collective unconsciousness in Kerem and Aslı Folktale. While determining, flat characters are determined in terms of gender, positive – negative qualifications and functions. As the methodology, one of the folklore's text-based structruralist and psycho-analytic theoryis used by starting from C. G. Jung School's assents. Consequentelly, it's been determined that in the examined folktale that falling within the collective unconsciousness minstrel flat character, lover flat character, parent flat character, cruel parent flat character, collimator flat character and assistant flat character connected with mother, father, old man, shadow and persona archetypes.

Keywords: Kerem and Aslı Folktale, episode, archetype, flat character

GİRİŞ

Türk halk hikâyesi, bir hikâyeci âşığın geçimini sağlamak amacıyla bir topluluk karşısında –genellikle kahvehane, kıraathane vs. sosyal ortamda yetişkin erkek çevrelerinde yeri geldiğinde saz çalarak ya kendi başından geçmiş ya da çevredeki anlatılardan derlenmiş, çoğunlukla aşk bazen de kahramanlık olayını icra ettiği nazım/nesir karışık anlatılara denir. Halk hikâyeleri konuları bakımından kahramanlık ve aşk olmak üzere ikiye ayrılırlar. Halk hikâyelerinin bazı ana özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Hikâyelerin asıl kahramanları her zaman olayların merkezinde yer alırlar; asıl kahramanlar çoğu kez olağanüstü şekilde doğmuş tek çocuktur; kahramanların hepsi 13-16 yaşları arasında âşık özelliğiyle hikâyede yer alan yakışıklı ve güzel kişilerdir (Boratav, 1988: 34-65). Kahramanların dünyaya gelmesine vesile olan “ihtiyar adam” kaderlerini de belirlemiştir. Hikâyelerde Hızır'ın içinde bulunduğu durumlar; çocuğu olmayan ailelere elma yedirerek çocuk sahibi yapma; rüyada bade içirerek aşka düşmesini sağlama ve âşıklık yetisini kazandırma; başı sıkışan hikâye kahramanını bir anda bir yerden bir yere götürme gibi olağanüstülüklerdir (Gülerer, 2020: 182). Halk hikâyeleri, destan türünün zamanla tavsamasıyla oluşan ürünlerdir. Destandakinin aksine tarihsel olayların azlığı, nesir-nazım karışık anlatımın ağır basması, ele alınan olaylar ve kişi kadrosu yönünden gerçeğe yaklaşması halk hikâyelerinin öne çıkan özellikleridir. Buna göre, halk hikâyeleri destanla roman arasındaki “epico-romanésqué” olarak görülebilir. Bu anlamda halk hikâyeleri konu ve şekil bakımından hem destanın bazı özelliklerini hem de romandaki tip ve olayları

taşımaktadır (Albayrak, 2005: 40-41). Tahkiyeli eserlerde incelenmesinde konu, olay örgüsü, zaman, mekân, vaka ve kişi kadrosu gibi unsurlar ele alınır. Konunun aktarılışında zaman ve mekâna bağlı olayların akışında kişiler, karakter ve tip olarak değerlendirilir.

Edebi eserlerde olayda yer alıp gerçekleştirenler kişilerdir. Kişi kadrosu genel olarak “kahramanlar” olarak nitelendirilirler. Bu eserlerde kahramanlar, karakter ve tip olarak iki farklı kavram içinde değerlendirilmektedirler. Bu kavramlardan “karakter” TDK sözlüğünde: “5. isim, edebiyat Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse” şeklinde 5. maddede halinde tanımlaması yapılmıştır. Tip ise TDK sözlüğünde: “isim, edebiyat Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi.” şeklinde tanımlanmıştır.

E. M. Forster “Roman Sanatı” adlı eserinde roman kişileriyle gerçek yaşam arasındaki ilişki üzerinde durarak “Romanı roman yapan, anlattığı öyküden çok, kişilerin düşüncelerini eyleme dönüştürmek için kullanılan yöntemdir.” demektedir (Forster, 1985: 85). E. M. Forster’a göre insan yaşamında beş olgu görünür: doğum, beslenme, uyku, sevgi ve ölümdür. Romanda bu olguların yeri nedir, diye bakmak gerekir. Bu olgular üzerinden gerçek insanlarla roman kişileri arasında karşılaştırma yaparak roman kişilerini gerçek insanlardan daha iyi tanıyabileceğimiz sonucunu çıkarır. Forster’e göre roman kişileri “yalıncat” ve “yuvarlak” kişiler diye ikiye ayrılır. Yalıncat kişilere “tip” ya da “karikatür” diye adlandırılabilir. Yalıncat kişi tek bir nitelik ya da düşünceden oluşur ve daha akılda kalıcıdır. Çok boyutlu yuvarlak kişiler ise karmaşıktır. Düz karakterler biraz faklı bir özellik göstermeye başarlarsa yuvarlak karakter olma özelliği başlar (Forster, 1985: 86-124).

Mehmet Kaplan, (1991) “Türk Edebiyatı Üzerine Çalışmalar 3. Tip Tahlilleri” adlı eserinde tip için: “Destan, mesnevi, roman, hikâye ve tiyatro gibi vakaya dayanan edebi eserlerde, o vakayı gerçekleştiren asli bir kahraman vardır. Eser boyunca önemli vakalar, duygular ona bağlanır. Bazı eserlerde bu kişiler basittir, bazılarında karmaşıktır. ...Zira “şahsiyet” yegâne olduğu halde “tip” az önce de belirttiğim gibi küçük farklarla başka eserlerde de karşımıza çıkar.” demektedir (Kaplan, 1991: 7). Bu çalışmadan yola çıkarak masal, destan ve halk hikâyesi gibi halk edebiyatı ürünlerinin kişi kadrosu genellikle “tip” olarak kabul görmüştür. Karakter ve tip değerlendirmesi ise roman, tiyatro gibi batıdan gelen edebi ürünlerde ele alınmıştır.

Halk edebiyatı ürünlerinde kişi kadrosu sadece tip üzerinden mi yoksa karakter ve tip olarak mı veya karaktere bağlı tipler olarak mı incelenmelidir, karmaşası hâkim görünmektedir. Rezan Karakaş, Erdem Akın ve Firdevs Güneş (2017) “Yaralı Mahmut Hikâyesinde Kadın Tipleri” adlı makalelerinde eserdeki bulunan kadın tipleri, kadınların konumu, olaylar ve kişiler karşısındaki tutumlarından hareketle sınıflandırılması ve özellikleri çıkarılmıştır. Hikâyesindeki kadın kahramanların kalıp tutum ve davranışları “tip” olarak değerlendirilmiştir. Bu tipler; “sevgili tipi”, “anne tipi”, “yardımcı tip” ve “engelleyen tip” şeklinde sınıflandırması yapılarak bu sınıflandırmanın yeni araştırmalarla desteklenirse tüm halk hikâyeleri için kullanılabileceği yazarlar tarafından ifade edilmektedir (Karakaş, Akın, Güneş, 2017: 17-21). Mehmet Özdemir (2018) “Aşk ve Kahramanlık Konulu Türk Halk Hikâyelerinde Düşman Tipi” adlı makalesinde “düşman tipi”nin çözümlemesi yapılmıştır. Özdemir’e göre edebi eserlerde tipler bütün özellikleriyle yer almamaktadır. Bunun sonucu olarak tip kavramının ortaya çıkar ve halk anlatımlarında kişilerin karakter değil tip olarak ele alan araştırmacıların tip kalıpları

oluşturmuşlardır. Mitler üzerine çalışanlar tip sorununu psikoanalitik ve sosyolojik boyutta ele alarak “arketip” kavramına ulaşmışlardır. Halk anlatmalarında belirli bir yapı içinde kahraman aktivitelerinin önceden şekillenmiştir. Masal, destan ve hikâyelerde de benzerlik gösteren bu durum tip çalışmalarında “sterotip” kavramını ortaya çıkarmıştır (Özdemir, 2018: 243). Mustafa Duman (2019) “Türk Halk Anlatmalarında Olumsuz Tipler” adlı çalışmasında karakter tipolojisi hakkındaki çeşitli görüşleri karşılaştırarak halk anlatmalarında tutarlı ve mantıklı bir terminoloji oluşturulmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Tipolojide temel unsurun “karakter” olduğunu vurgulayan Duman, karakteri bir edebi eserin şahıs kadrosunda yer alan ve belli bir rolü olan tüm unsurları karşılamak için kullanılacağını ve halk anlatmalarında da şahıs kadrosunun düz karakterler olduğunu ifade etmektedir. Buna göre “Karakter: 1. Düz karakter, a. Tipler b. Fon karakterler 2. Değişken karakterler” şeklinde düzenlenmiştir. Karakterlerin başkahramanla olan ilişkilerine göre olumlu ve olumsuz olarak konumlandırmıştır. Olumlu ve olumsuz karakterleri açık bir şekilde gösterebilmek için “sevgili tipi”, “kılavuz tipi” ve “düşman tipi” gibi karakter tiplerine bağlı adlandırmalar kullanır (Duman, 2019: 3-43). Selami Fedakâr ve Hüseyin Aksoy (2019) “Türk Destanlarındaki Kadın Tiplerin Tespiti ve Tahlili: Kırgız Destanları Örneği” adlı makale çalışmalarında; destanın gelenek tarafından belirlenmiş bir kalıp içinde oluştuğundan karakterler de kalıplaşmış yapılar yani tipler olarak anlatıda yer alırlar demektedirler (Fedakâr, Aksoy, 2019: 106). Buraya kadar bahsedilenlerin dışında örneğin; Metin Ekici “Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipler” gibi halk ürünlerindeki kişi kadrosunu esas alan çalışmalar mevcuttur. Halk edebiyatı ürünlerinde kişi kadrosunun karakter ve tip kabulleri, geleneksel olarak bu ürünlerde sadece “tip” olarak ya da geleneksel bakışın dışında “karaktere bağlı tipler” olarak değerlendirilmesi hususundaki tartışmalar da devam etmektedir. Bu çalışmaların artması hem ortak tanımlamanın yerleşmesine hem de kullanılması umulmaktadır.

İlk örnek, özgün model, ilk tip gibi anlamlara gelen arketip, kültürleri yaratan yapı taşlarıdır. Arketipler bir araya gelerek yeni kavramlar oluşturur ve bilince mitler, rüyalar, hikâyelerdeki semboller yoluyla gelirler. İnsanların gördüğü bazı rüyaları birbirinden ayırdığı görülmektedir. Buna göre dikkat çekici olan “büyük” ya da “önemli” rüyalar ve insanlığın zihin tarihinde de karşılaştığımız sembolik imgeleri içerirler. Bu rüyaların insan psişesinin eşsiz ve kısmen kişisel olduğunu, geri kalanının ise ortak ve nesnel olduğunu göstermektedir. O halde bir yandan kişisel, bir yandan da daha derinde yer alan kolektif (ortak) bilinçdışından bahsedilmektedir (Jung, 2017:93). Bütün insanlarda ortak olarak bulunan kolektif bilinçdışı, kalıtım yoluyla ile soydan gelen ve bütün geçmişi içeren izlenimlerdir. Kolektif bilinçdışı, kişisel bilinçdışının daha da derinde olan yönüdür. Kolektif bilinçdışı kalıtsal bir nitelik taşır ve bireye atalarından aktarılır. İnsanlığın geçmişini içeren halk ürünlerinin temeli ortak bilinçdışının içeriğini oluşturan arketiplerdir. İnsan beyninin zihinsel işlevi, bireysel olduğu kadar aynı zamanda kolektif ve evrenselidir. Mitolojik ve dini motiflerin rüyada ortaya çıkması kolektif bilinçdışının varlığına işaret eder (Jung, 2016: 170-183). Halk hikâyelerinde kahramanların gördüğü rüyaların aşağı yukarı her hikâyede birbirine benzer bir şekilde görülmesi kolektif bilinçdışının bir göstergesidir. Kolektif bilinçdışında tezahür eden anne, baba, ihtiyar adam, âşık, gölge gibi arketipler mevcuttur (Jung, 2011: 145).

Bu çalışmada yöntem olarak metin merkezli halkbilim kuramlarından yapısalci kuram ve psikoanalitik kuramının kabullerinden yola çıkılmıştır. Varsayım olarak Kerem ile Aslı Hikâyesinde kolektif bilinçdışından gelen arketiplerin ve geleneksel tip yapısının bulunduğuur.

Kerem ile Aslı hikâyesindeki tiplerin tespitinde geleneksel tip yaklaşımı esas alınmıştır. Bu çalışmada Naci Kasım'ın İstanbul Maarif Kitaphanesi tarafından 1946 yılında basılan eseri, kaynak olarak kullanılmıştır. Hikâyenin yazarı Naci Kasım, Kerem ile Aslı Kitabı'nın 100 yıldır taş baskının yapıldığını yeni harflere geçildikten sonra da taş baskıların aynısının Latin harfli olarak aynen basıldığı ifade etmektedir. Yazar ayrıca halk kitapları üzerine araştırmalar yapan Maarif Kitaphanesinin el yazması bazı mecmualarda Kerem ile Aslı Hikâyesine ait 30 yeni şiirin tespit edildiğini söyledikten sonra el yazmaları, taş baskıları ve yeni harfle basılan kitaplar karşılaştırılarak tam bir metin meydana getirildiği anlatır.

KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNİN EPİZOT YAPISI, ARKETİP VE TİPLER

1. Kerem ile Aslı Hikâyesinin Epizot Yapısı

1.1. Kahramanların ailesi ve doğumu:

Hikâyenin erkek kahramanı Kerem'in ailesi Isfahan şehrinin padişahı, annesi de padişahın karısı Hanım Sultan'dır. Hikâyenin kadın kahramanı Aslı'nın babası padişahın hazinedarı Keşiş, annesi de Hanım Sultan'ın hazinedarıdır. Hikâyenin hem erkek hem de kadın kahramanı doğduğu yer İran ülkesinde yer alan Isfahan şehridir. Bu şehrin padişahı/şahının ve Keşiş denilen hazinedarının çocukları olmamaktadır. Şah, Keşiş'in tavsiyesi üzerine derdini unutmak için çok güzel bir bahçe yaptırır. Hikâyede olayların başlaması hikâyenin kadın kahramanları üzerinden olmaktadır. Kadınların hamile kalmaları olağanüstüdür. Hanım Sultan ve hazinedarı bahçede ihtiyar bir adamla karşılaşır ve onun verdiği elma ve ayva fidanları dikerler. Hanım Sultan düşünce ihtiyar adamın görür. İhtiyar adam fidanın yemişini yerlerse çocukları olacağını söyleyince ertesi gün biten bir elmayı paylaşarak yerler. Hanım Sultan, Hazinedarına çocukları olursa onları birbiriyle evlendirmeleri sözünü alır. O gece hamile kalırlar. Hanım Sultan'ın bir oğlu ve Hazinedarı'nın da bir kızı olur (Kasım, 1946: 5-6).

1.2. Âşık Olma:

Hikâyenin erkek kahramanı Kerem (Ahmet Mirza) beş yaşında Sofu adlı arkadaşıyla okula başlar. On üç yaşına geldiklerinde Sofu, Kerem'e avcılık yapmayı gezip eğlenmeyi önerir. Kerem de bu teklifi kabul ederek günlerini zevk ve eğlence içinde geçirirler. Kerem on altı yaşına bastıktan sonra bir gece uyurken düşünce daha önce hiç görmediği Aslı'yı (Kara Sultan) görerek onun elinden "aşk şarabı"nı içip âşık olur. Keşiş, kızının olmasına sevinmekle birlikte farklı dinden oldukları için kızını Şah'ın oğluyla evlendirmek istemez ve karısının önerisi üzere, kızının öldüğü haberini yayar. Keşiş, zaman içinde yalanının ortaya çıkacağı endişesiyle Isfahan şehrinde ayrılmayı düşünür. Karısının da onayını alarak Şahtan affını ister. Isfahan'a üç günlük mesafedeki Zengi şehrine göçer. Rüyasında âşık olan Kerem, rahatlamak için babasından izin alarak gezmeye çıkar. Bu gezide yolu Zengi şehrine düşer. Kerem ve Sofu, Keşiş'in evinde konuk olur. Şehirde ava çıkan Kerem, bir bahçede Aslı'yı görür. Hikâyenin kadın kahramanı Aslı, ilk defa bahçede gördüğü Kerem'e tam olmasa da bir aşk duyar. Âşıklar gerçek adları yerine birbirlerine "Aslı" ve "Kerem" demeyi kararlaştırırlar: "Kızın dahi gönlüne aşk odundan bir parça düşmüştü." (Kasım 1946: 12). Kerem, âşık olduğu kızın Keşiş'in kızı olduğunu öğrenir. Aslı herhangi bir rüya görme, rüyada aşk şarabını içip âşıklık yetisini kazanma gibi durumu yaşamadığı halde saz çalıp deyiş söyleme özelliği görülmektedir (Kasım, 1946: 13)

1.3. Sevgiliyi Arama ve Engeller:

Kerem, Aslı'yı gördükten sonra kimseyle konuşmamaya, yemek yememeye ve uyku uyuyamama başlayınca Keşiş onu tekrar Isfahan'a dönmeye razı eder. Babasının yanına dönen

Kerem'in hali gün geçtikçe kötüleşir. Derdini babasına saz çalıp deyiş söyleyerek anlatmaya çalışır:

Keşiş bahçesinde bir güzel gördüm

Aklımı başımdan aldı ne çare,

Taramış zülfünü dökmüş yüzüne,

Serimi sevdaya saldı ne çare! (Kasım, 1946: 15)

Fakat babası Kerem'in deyişlerinden bir şey anlamaz oğlunun derdini öğrenene ihsanda bulunacağı haberini yayar. Şehirdeki ihtiyar bir kadın, Kerem'le konuşup derdini öğrenerek Şah'a durumu aktarır. Şah, durumu öğrenince Zengi'den Keşiş'i çağırır ve daha önceden kızının öldüğü yalanını söyleyen Keşiş'i ikna etmeye çalışır. Keşiş din farklılığını ileri sürerek itiraz etmeye çalışsa da zaman kazanmak için hileye başvurup hazırlık için beş aylık süre ister. Şah ile Keşiş hikâye kahramanlarını kendi aralarında nişan yaparlar. Keşiş eve dönünce durumu karısına anlatır. Kadın tek çarenin kaçmak olduğunu söyler. Keşiş ve karısı kızlarını da alarak Zengi'den kaçarlar. Ailesinin kaçması üzerine Zengi halkı da başlarına bir felaket geleceği endişesiyle şehirken ayrılmaya başlarlar. Verilen süre dolduğunda kabile Isfahan'dan gelin almak için yola çıkan kabile yolda şehirden kaçanlara rastlayıp durumu öğrenirler. Bunun üzerine Kerem, Keşiş'in evine ve bahçeye koşar. Aslı'yı bulamayan Kerem dağlar, bahçede gördüğü servi ağacı gibi canlı cansız her nesneyle konuşur:

Dur, servi dur, senden haber sorayım,

Servi söyle bana Maral'im kanı?

Dinle gel, dinle de ver bana cevap

Servi söyle bana, Maral'im kanı? (Kasım, 1946: 23)

Kerem bahçede Aslı'ya benzeyen bir kız görüp ona deyiş söyleyince kız durumu ona anlatıp Keşiş ve ailesinin iyi bilmemekle birlikte Hoy şehrine doğru kaçtıklarını söyler. Isfahan'dan askerleriyle birlikte yola çıkan Şah da Zengi'ye vardığında Keşiş ve ailesinin kaçtıkları haberini alır.

1.4. Gurbete Çıkma:

Zengi'ye gelen Şah, oğlunu perişan olmuş bir halde bahçede bulur. Kerem, saz çalıp deyiş söyleyerek halini babasına anlatıp Aslı'yı bulmak için peşlerinden gideceği söyler: "Babası: 'Keşiş kızı kaçtı ise ben sana ondan âlâsını alırım!' dedi. Amma Kerem: 'Hayır, ben ondan başkasını istemem. Bana izin ver. Peşi sıra dolaşım onu bulacağım!' dedi." (Kasım: 1946: 31). Şah, Kerem kızın peşinden gitmesine önce kızıp razı olmasa da gitmesine izin verir. Kerem evine dönüp gitmek için hazırlık yaparken annesi gelir. Hanım Sultan, üzüntüsünden ağlar oğluyla helalleşir (Kasım, 1946: 25).

Isfahan'dan çıkan Kerem, bir çeşme başında eğlenen kızlardan birini Aslı'ya benzetip ona bir deyiş söyler. Kızlar bu deyişten gücenirler. Onların gönlünü alan Kerem'e kızlardan biri altın tas içinde su getirir. Suyunu içen Kerem ve Sofu gurbete yollanırlar. Karşılarına çıkan Subhan Dağına bir deyiş söyler. Dağ, Kerem'in sözlerini anlayarak üzerindeki bulutları dağıtarak onlara yol verir. Karşılarına daha büyük bir dağ çıkar. Kerem, bu dağa da bir deyiş söyleyerek yol vermesini söyler. Bu deyiş üzerine dağ onlara bir yol açar (Kasım: 1946:38).

Hikâyenin birçok yerinde görülen animistik yaklaşım burada da görülmektedir. Subhan Dağı ve diğer dağ tıpkı insan gibi Kerem'in sözlerini anlamakta ve onun istekleri yerine getirmektedirler. İki arkadaş Zengi'ye gelirler. Kerem burada daha önce de Aslı'ya benzettiği kızı gene Aslı sanarak ona sitem dolu bir deyiş söyleyince kız bu sözlerle alınsa da Aslı'nın Hoy'a gittiğini söyler. Hoy'a vardıklarında bir hana girerler yârenlerle sohbet edilir. Handakiler Keşiş, karısı ve kızının Şuşi'ye gittiğini öğrenirler. Kerem hem burada hem yolda hem de yolda rastladığı yolcularla saz çalıp deyiş söyleyerek söyleşir. Şuşi'de bir kahvede aradıklarının Gence'ye gittiklerini öğrenir. Yolda turnalara deyiş söyleyip anasını, babasını ve sevgilisini sorar. Gence'de bir kahvede Keşiş ve ailesinin Revan'a gittikleri söylenir. Bu şehrin girişinde bir dere kenarında çamaşır yıkayan üç kızla saz çalıp söyleşir. Revan'da aradıklarının Acuz'a gittiklerini öğrenirler. Acuz'a vardıklarında birkaç kız ve başı kel yüzü buruşmuş bir kocakarıya rastlarlar. Kocakarı, Kerem'e: "Âşık, bize bir türkü söylersen haber veririm!" deyince Kerem türkü söyler. Kocakarı da Keşiş'in Çıldır'a gittiğini söyler. Bu şekilde Kerem ile Sofu her gittikleri yerde karşılaştıkları kişiler ondan bir deyiş söylemesini söyledikten sonra Keşiş ve yanındakilerin başka bir yerleşim birimine gittiğini söylerler. Kaçıp kovalamacanın devam ettiği yerler şu şekildedir: Ahıska, Serki, Orhan, Gürcistan, Gelbe, Kars, Oltu, Narman, Bayazid, Bayat, Ürgüp, Van, Tiflis, Ahlat, Muş, Çanlı Kilise, Mazgirt, Pasin, Uzun Ahmet (kasaba), otlak kalesi, Hasan Kalesi, Erzurum, Vartik, Tercan, Baş Çiftlik, Cebeci Beli, Erzincan; Sarılar, Aşkar, Gemibeli, Eşkat (kasaba), İbrit, Engürü, Ayaş, Zile, Sivas, Yıldız dağı, Ürgüp, Parmak ovası, Elmalı Dağı, Karadağ, Kayseri. Orhan'a geldiklerinde bir bahçede birkaç kızın eğlendiğini gören Kerem kızlardan birini gene Aslı'ya benzetir: Aldı Kerem:

Güzeller seyrana çıkmış

Birisi Aslı'ma benzer,

Al giyişi, salınışı,

Bakınca Aslı'ma benzer

Aldı Kız:

Anamın servi dalıyım

Senin Aslı'n ben değilim

Bir garip yiğit yârim var,

Senin aslı'n ben değilim (Kasım, 1946: 57)

Bayazid'a vardıklarında bir bahçede eğlenen kızlardan Aslı'yı sorar. Kızlar, ondan bir türkü söylemesini isterler kerem bu isteği yerine getirince Bayat'a gittiğini söylerler. Van'a giderken kırk haramiler yolda Kerem'i soymaya kalkarlar. Onun Hak âşığı olduğunu öğrenince serbest bırakırlar. Kerem birkaç kez turnalarla söyleşir. Elciğaz Dağı'na deyiş söyler. Nemrut Dağı'na deyiş söyleyince dağda hava ısınır donmaktan kurtulurlar. Muş'ta bahçede seyrana çıkmış olan kızlara deyiş söyler. Kerem, turnalar türkü söyleyip akrabalarına selam gönderir. Kerem, Çanlı Kilise denilen yerde birkaç Ermeni kızı görüp onlara türkü söyleyerek Aslı'yı sorar (Kasım, 1946: 70-80).

Kerem, Murat ırmağının suyu kabarmış coşkun bir şekilde akmaktadır. Irmağa deyiş söyleyerek sakinleşmesini sağlayıp geçerler. Kerem Mazgirt'teki âşıklar kahvesinde kendisinininkinden farklı bir saz çaldıklarını görüp o sazı çalmak ister. Kahvedeki âşıklar onun

âşıklığını sınırlar. Kerem'in iyi saz çalıp deyiş söylediğini görünce usta âşık olduğunu ispatlaması için ondan destan söylemesini isterler. Kerem diğer âşıkların beğendiği bir destan söyler. Uzun Ahmet kasabasında muhannet insanlar Kerem ve Sofuyu konuk etmezler soğukta ve açıkta kalan Kerem saz çalıp deyiş söyleyince onun ahından kasabada yangın çıkar (Kasım, 1946: 82-88). Kerem turna sürüsüne türkü söyler:

Silkinip boynun uzatma,

Turna, ben avcı değilim!

Irak yolları gözetme,

Turna ben avcı değilim! (Kasım, 1946: 89)

Kerem Çoban köprüsüne türkü söyler. Köprünün öbür yakasında su içen bir ceylanla karşılıklı atışır. Hasankale'sinde insanlar Kerem'in âşıklığını sınamak isterler. Kerem onlara bir türkü söyler. Bu kez tabuta konmuş canlı bir adamın cenaze namazını kıldırmasını isterler. Kerem namazı kıldırınca bakarlar ki adam ölmüş bunun üzerine Kerem'den af dilerler. Kerem turnalardan haber sorar. Hadım Pınar adlı yerde birkaç kız elbise yıkarlar. Kerem, Aslı'nın yadigâr olarak verdiği çevreyi kızlardan yıkamalarını ister. Kızlar türkü söylerse yıkayacaklarını söyler. Kerem kızlara bir türkü söyler. Kızlar çevreyi güzelce yıkayıp geri verirken aynı çevreden kendilerinde de olduğunu Keşiş denilen birinden satın aldıklarını söylerler (Kasım, 1946: 90-97). Kerem ve Sofu, Lâleli Dağında donma tehlikesi yaşarlar bir mağaradan çıkan Hızır onları atının tergisine alıp bir anda Erzurum'a götürür. Erzurum'da konuk oldukları konağın ev ahalisi hastadır. Kerem da hastalanınca Sofu hepsine bakar. Ev ahalisi iyileşir ancak Kerem üç ay boyunca hastalığı iyileşmez. Sonunda Kerem bir deyiş söyleyince iyileşir. Erzurum'da âşıkların yârenlik yaptığı bir kahvehanenin sahibi olan Çalık Paşa, Kerem'in yanların kalmasını ister. Kerem, Paşa'ya ortak olup âşıklar kahvesinde uzun süre yârenlerle çalıp söyler. Erzurum'da bir düğüne katılıp çalıp söyleyen Kerem, düğün çıkışında Cafer Ağa Hamını denilen hamamdan çıkan birtakım kadınların içinde Aslı'yı da görür. Kerem türkü söylemeye başlayınca Aslı da Kerem'i görünce doğruca evine dönüp anasına ve babasına Kerem'in geldiğini haber verir. Keşiş, hemen yola çıkıp şehri terk eder. Aslı'nın gittiğini fark eden Kerem çok içlenip kahveye döner ve durumu anlatan bir türkü söyler (Kasım, 1946: 105-106).

Sofu, kahvedeki yârenlere Kerem'in başından geçenleri anlatınca yârenler silahlanıp Aslı'yı aramaya çıkarlar. Yolda bir çocuk Keşiş'in ailesiyle yaylaya doğru gittiğini haber verir. Kerem yolda turna sürüsü görür. Biri ak biri kara kanatlı iki turnanın kanat kanada süzülüğünü görünce kanadı yaralı turnaya diğer turnanın kanat vermesini Aslı'nın kendisine kanat vermediğini söyleyerek turnalara bir deyiş söyler. Eşen kalesine gelirler. Keşiş'in Vartik'e gittiğini öğrenirler. Şogin deresinde avcı tarafından vurulmuş bir ceylan ve iki yavrusunu görürler. Kerem çok üzülür ve avcıyı hedef alan bir türkü söyler (Kasım, 1946: 103-107). Daha sonra avcılara rastlarlar. Kerem avcılara söylediği türküsünde vurulmuş ceylanı konu alır:

Zalim avcı düşmüş, gelir izine,

Al kanın akıtmış iki dizine,

Mor sinekler dolmuş elâ gözüne,

Kaç kuzulu ceylan, yad avcı geldi! (Kasım, 1946: 112)

Avcılar Kerem'in sözlerinden utanıp ceylanı aramaktan vazgeçerler. Tercan'da hastalanıp üç ay yatan Kerem, turnalarla ailesine selam yollayan bir deyiş söyler. Cebeci Beli'nde dumandan sisten göz gözü görmemektedir. Kerem'in bulutlara deyiş söylemesiyle bulutlar dağılır. Kerem ile Sofu, Gemibeli denilen yere gelirler. Kerem, Hz. Nuh'un gemisi bu beldede kaldığı için bu adı aldığını söyler (Kasım, 1946: 118-120). Gemibeli denilen yerde bir kuru kafaya rastlarlar. Kerem kuru kafa ile karşılıklı şöyleşir:

Aldı Kerem:

*Bir sualim var, haberin ver bana,
Dünyada var mıydın hey kuru kafa!
Hayvan mıydın, insan mıydın, ne idin?
İçer mi, yer miydin hey kuru kafa!..*

Aldı Kafa:

*Dinle imdi gelen geçen âlemi
Bir zaman dünyada ben de var idim,
Bir şah ben de kendi başıma,
Bunca gariplere yardımkâr idim! (Kasım, 1946: 120-121).*

Kerem ile Sofu, Eşkat kasabasında bir Türkmen kızının düğününe denk gelirler. Kerem İbrî'te bir mezarın başında dolaşan bir kızla şöyleşir (Kasım, 1946: 125). Kerem ile Sofu Zile'ye doğru giderken Kerem, Aslı'ya kavuşma konusunda umutsuzluğa düşerek kaya, ağaç ve ırmakla dertleşen bir deyiş söyler: "Kerem de: 'Nasıl düşünmeyeyim? Bunca yıldır gurbet diyarı gezeriz. Sevgilimi bulamadım. Acep bu kız bana kısmet olmayacak mı? Dur biraz burada, türkü söyleyeyim. Şu kayalardan, meşelerden, ırmaklardan sorayım.' deyip aldı sazı, bakalım ne söyledi:

Aldı Kerem:

*Dinle san derim ey sarı kaya,
Benim Aslı'm buralardan geçti mi?
Mübarek cemali benziyor aya,
Benim Aslı'm buralardan geçti mi?*

Aldı Kaya:

*Gel ne söyleyim, gel âşık beri,
Han Aslı'n yel gibi esti de geçti.
Bile almış idi yanına dostu,
Ayağın yüzüme bastı da geçti! (Kasım, 1946: 130-131)*

Kerem ile Sofu, yolları coşkun akan Kızılırmak'tan geçer. Kerem Kızılırmak'a bir türkü söyleyince ırmak sakinleşip yol verir. Zile'de bir hanın kapısını yakarak ısınırlar. Kerem, Ürgüp'te bir çay kenarında çamaşır yıkayan kızı Aslı'ya benzettir. Kerem ile kız karşılıklı deyiş

söylerler. Karadağ'a sis çökünce Kerem'le Sofu birbirini kaybederler. Kerem dağa türkü söyleyerek sisin kalkmasını sağlar (Kasım, 1946: 132-140).

1.5. Âşıkların Gurbette Karşılaşması ve Aslı'nın Âşık Olması

Kerem, Kayseri'de bahçede el ele gezen üç kızdan birisini Aslı'ya benzetir. Aslı'ya benzettiği kız kaçınca Kerem bir türkü söyler. Kızlardan biri Kerem'i çadıra davet eder. Çadırdaki kahve ve tütün içerler. Kız, Kerem'den türkü söylemesini ister. Kerem'in türküsünü çok beğenen kızlar bir türkü daha söylemesini isterler. Bir türküden sonra sohbetinde kızlar Aslı hakkında bilgi verirler: "Hey Âşık, senin aradığın Kayseri'de, Orta Mahallede bir evde oturur. Babası zindancı başıdır. Anası diş çeker!" (Kasım, 1946: 145). Yolda Kerem bir cenazeye türkü söyleyince imam kızar. Ahali de: "Dokunma ona. Hak âşığıdır. Bu cenazenin hayattaki halini anlatır." diyerek onu affettirirler. Kerem, sokakta oyun oynayan çocuklara Keşiş'in evini sorar. Çocuklar evi gösterir. Kerem eve girince Aslı'yı görür: "Kerem kapıdan içeri girip baktı ki Aslı Han giyinmiş, kuşanmış, şahane ortada gezer." (Kasım, 1946: 147). Aslı'yı gören Kerem'in aklı başından gidip bir türkü söyler:

Aldı Kerem:

*Ne kaçarsın benden ey yüzü mâhım,
Seni seven var mı benden ziyade,
Ruzu şep durmayıp alırsın âhım
Âşıkın ağlatma bundan ziyade* (Kasım, 1946: 148).

Aslı, Kerem'i tanımaz. Ona ne aradığını sorunca kerem de dişçiye aradığını söyler: "Kız Kerem'i alıp götürdü. Kadın kızına: 'Otur kızım, âşık dizine başını koysun, zahmet olmasın.' dedi. Kerem, durmaz kızın yüzüne bakardı. Kadın sordu: 'Hangi dişin ağrıyor?' Kerem: 'Bu dişim ağrıyor.' deyince kadın hemen o dişi çıkardı. Fakat baktı ki o diş sağlamdır." (Kasım, 1946: 148). Şu diş bu diş derken Kerem'in bütün dişleri çekilir. Ağzı kan revan içinde kalan Kerem çevreyi çıkarıp ağzına tuttu: "Kız çevreyi görünce: 'Vay ana... Bu Kerem'dir!..' deyip başını onun dizinden ayırıp ayağa kalktı. Odadan kaçtı. Anası da Keşiş'e haber vermeğe gitti. Kerem kızın kaçtığını görünce aldı sazi eline ..." (Kasım, 1946: 148). Kerem'in aklına Aslı'yı İslam'a davet etmek gelir:

Aldı Kerem:

*İnanma sen, keşişlerin fendine,
Hafta perhizine, elli gününe,
Gel Aslı'm sen gir de İslâm dinine
Gel Aslı'm Müslüman ol, kalma Ermeni* (Kasım, 1946:149)

Aslı: "Sen bir memleket şahı idin. Sana yazık değil mi? Ben, sana kısmet değilim. Sen kısmetini Hak Taâlâ'dan iste. Şimdi anam gider Beyden adam getirip seni tutarlar, durma git!" (Kasım, 1946: 149). Kerem dışarı çıkarken ayağı kapıya sıkışarak kanar. Kerem "Ey aman Rabbim! Benim aşkımin bölüğünden birini olsun bu kıza ver de aşkın ne olduğunu görsün!" şeklinde dua eder. Kerem'in duası kabul olur. Aslı kapıyı açıp Kerem'e sarılır. İki âşık karşılıklı söyleşirler (Kasım, 1946: 150-151). Aslı, annesinin beye haber verip Kerem'i yakalatacağı düşüncesiyle bir plan yapar: "Var, git. Lâkin şimdiden sonra sen benimsin, ben de seninim.

Gece gelip beni buradan alasin.” (Kasım, 1946: 152). Kerem ile Sofu gece olunca eve geldiklerinde Aslı’nın uyuduğunu görürler. Kerem bir türkü söyleyince beyin adamların geldiğini görüp kaçarlar. Kerem saklandığı yerden yıldızlara türkü söyler. Sofu’nun sessiz olması uyarılarına rağmen Kerem, Aslı’nın uyandığını görüp türkü söyleyince beyin adamları bu kez onları yakalayıp hapsederler. Kerem’i öldürmek için müftüden fetva almayı çalışılır. Müftü inanmayıp fetva vermek istemez. Kerem, beyin huzuruna çıkarılır. Bey, Kerem’in türkü söylemesine kızmıştır ama meclistekiler onun Hak âşığı olduğunu anlarlar. Bey, hâkimden ölüm fetvasını vermesini ister. Hâkim buna yanaşmaz. Beyin, Hasene Hanım adında akıllı bir kız kardeşi vardır. Bu durumu kendisinin çözeceğini söyler. Hasene Hanım, bir bahçeye kırk güzel kız toplayıp hepsine yeni kıyafetler giydirir. Aslı’ya da eski püskü giysiler. Hanımın amacı Kerem’in Hak âşığı olup olmadığını anlamaktır. Kerem çağırıldığı bahçede sadece Aslı ile ilgilenir. Hasene Hanım Kerem’in Hak âşığını anlar ancak bir deneme daha yapmak için Aslı’yı saklatıp Kerem’in kendisine türkü söyleyip iltifat etmesini ister. Kerem, türküsünde sadece Aslı’dan bahsedince tekrar kendisine türkü söylemesini ister. Aldı Kerem:

Bu can kurban olsun Aslı’n yoluna!

Kismet olsa almam elin eline,

Gör ki Aslı astı beni zülfüne,

Aslı Han görünmez, halim nicedir!.. (Kasım, 1946: 166)

Hasene Hanım, sınavını geçen Kerem’i ikinci bir sınava daha tabi tutar: “Âşık, ben sana ne söyledim, sen ne anladın? Sen hep Aslı üzerine türkü söylersin. Burada olan kızların ismini bana haber ver. Ben de Aslı’yı sana alıvereyim.” (Kasım, 1946: 167). Kerem söylediği türküde bahçedeki bütün kızların adını mucizevi bir şekilde söyler. Üçüncü bir sınava daha tabi tutulur. “Hasene Hanım: ‘Âferin, şimdi bildim ki Hak âşığı imişsin. Velâkin kıza Hak âşığı olduğuna dair bir ispatın var mı?’” (Kasım, 1946: 168). Kerem, Aslı’nın bütün nişanlarını sayınca Hasene Hanım, kızı çağırıp bütün nişanlarını kontrol edip Beye gidip: “Ben o adamı tecrübe ettim. Hak âşığıdır. Gel inat etme, bu kızı ona verelim. Eğer vermezsek onun âhu zârı bizi harap eder.” (Kasım, 1946: 169). Bey, hanımının sözünü dinleyip Keşiş’ çağırır. Kızını oğlana vermezse onu asmakla tehdit edince Keşiş evine dönüp karısına durumu anlatıp gece Kayseri’den kaçarlar. Bey, Keşiş ve ailesinin peşlerine adamlar salmasına rağmen onların izini bulamazlar. Ahaliden birisi onların Teke’ye gittiklerin haber verince Kerem ve arkadaşı Teke’ye giderler. Teke’den Karapınar’a gittiklerini öğrenirler. Karapınar yaylalarına gelirler. Kerem her gittiği yerde türkü söyleyerek halini anlatmaya devam eder.

1.6. Kahramanların Ölümü

Keşiş ve yanındakilerin Halep’e gittiğini öğrenen Kerem ve Sofu bu şehre giderler. Bu takip Belen oradan Antakya doğru devam eder. Kerem, Antakya’da bir evin penceresinden bakan bir kızı Aslı’ya benzetir. Kıza türkü söyleyen Kerem aradıklarının Halep’e gittiklerini öğrenip tekrar bu şehrin yolunu tutarlar. Keşiş, Halep’te bir Ermeni’nin evine konuk olup durumunu anlatır. Ev sahibi, kızı bir Ermeni oğluna verelim, o da böylece takipten vazgeçer diye akıl verir. Böylece Aslı’yı nişanlarlar ve düğün hazırlıklarına başlarlar. Halep Paşasının Külhanbeyi adlı kâhyası bir kahvede Kerem’in türkü söylemesini dinleyip ondan yaptığı sohbette durumu öğrenir. Külhanbeyi, bir kocakarı bulup kızı getirmesini ister. İhtiyar kadın, bir hileyle Aslı’yı alıp Kerem’in bulunduğu bahçeye getirir. Âşıklar böylece kavuşmuş olurlar. Aslı’nın yanındaki kızlar Kerem’in kendileri için de türkü söylemesini isterler. Kerem türkü söylerken şehri teftişe

çıkan Halep Paşası bu duruma kızıp onu tutuklatıp hapse attırır. Paşa konağına gelince Kerem'i sorguya çeker ve kendisini İsfahan şehrinde onun azatlısı olduğunu durumu ortaya çıkar. Yapılan plan gereğince Kerem ata binmiş gösterişli kıyafetlerle kiliseye gelince Keşiş'e haber verirler. Paşanın adamları Aslı'yı alıp konağa getirirler. Aslı'nın götürüldüğü haberini duyan Keşiş bir plan yapar. Paşanın huzuruna çıkan Keşiş ona: "Efendim, kızımı Kerem'e vereceğim. Velâkin dâri dünyada bir kızım var. İzin ver, elbisesini ben Yapayım!" dedi (Kasım, 1946: 184). İzin alan Keşiş sihirli bir fistan yapar. "Keşiş kızına: 'Kızım, şimdi muradına eresin amma, benim sana bir ricam var. Eğer tutmazsan hakkımı helâl etmem.' dedi. Kız. 'Nedir?' dedikte Keşiş: 'Kerem yanına geldikte bu fistanın düğmelerini o çözsün. Ondan sonra kendini teslim eyle!' dedi. Aslı da: 'Peki' dedi." (Kasım, 1946: 185). Halep Paşası kırk gün kırk gece düğün yaptırır. Yeni evlileri bir odaya koyup kapısına da kırk silahlı bekçi koyarlar ki son anda bir oyun olmasın diye. Kerem odada Aslı'yı kırmızı gelin elbisesi ile görünce bir türkû söyler. Hikâyede o dönemde gelin elbisesinin kırmızı renkte olduğu vurgulanmıştır. Aslı, Kerem'e babasına söz verdiğini baştan sona düğmeli olan gelinliğinin düğmelerini onun çözmesini ister. "Kerem de: 'El ile mi yoksa tel ile mi?' dedikte kız: 'Çöz de nasıl oluşt olsun!' dedi. Kerem de: 'Aşıkların her işi sazla olur.' diyerek aldı sazı eline" (Kasım, 1946: 187). Kerem sazı çaldıkça düğmeler kendiliğinden çözülmeye başlar. Yalnız son iki düğmeye gelince hepsi tekrar iliklenir. Kerem, böylece sabaha kadar düğmeleri saz çalarak çözmeye çalışır. Vaktin geç olduğunu görünce sazı bırakıp eliyle çözmek ister bunda da başarılı olamaz. Bunun üzerine derin bir "âh" çeken Kerem'in ağzından ateş çıkarak onu yakmaya başlar. Aslı da testideki suyu dökerek onu söndürmeye çalışsa da başarılı olamaz: "Kerem tepesinden cayır cayır yanıp kül oldu ve külü odanın ortasına döküldü." (Kasım, 1946: 190). Aslı'nın feryat figanını duyan bekçiler koşup baktılar ve durumu Paşa'ya bildirdiler. Paşa, Keşiş'i getirtip öldürür. Aslı'nın annesi gelip durumu ancak buna inanamaz. Kendini toparlayan annesi: "Ey kızım, ne yapalım, bir iştir olmuş. Artık buna çare yoktur!" diye kızını teselli etmeye çalışır. Aslı, kırk gün Kerem'in küllerinin başından ayrılmaz. Kırkinci gün küller sağa sola savrulmaya başlayınca saçını süpürge edip de külleri toplamaya çalışırken onun da saçları tutuşup Aslı da yanarak ölür. Halep Paşa'sı Sofu'yu kızlardan bir ile evlendirir (Kasım, 1946: 190-192).

2. Kerem ile Aslı Hikâyesinin Arketipik Yapısı

2.1. Anne Arketipi

Anne arketipinin birçok tezahürü şu şekilde sayılabilir: Kişisel anne ve büyükanne; üvey anne ve kayınvalide, herhangi bir kadın sütanne veya dadı, ata ve bilge kadın; daha üst bir anlamda tanrıça ya da kız, sevgili; geniş anlamda kent, ülke, toprak, orman, akarsu vs; dar anlamda doğum ve döllenme yeri olarak tarla, bahçe, mağara; daha da dar anlamda rahim, her türlü oyuk biçimi vs. Anne arketipinin özellikleri "annelik" ile ilgili: dişinin sihirli otoritesi; bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, bereket ve besin sağlayan; yeniden doğuş yeri; karanlık olan, uçurum, yutan, baştan çıkaran, korku uyandıran gibi unsurları içermektedir. Annenin üç özelliği; bakıp büyüten, arzu dolu duygusallık ve yer altına özgü karanlıktır (Jung, 2020: 22-23). Hikâyede anne arketipine bağlı kadın tipler: Ebeveyn kadın tipi Hanım Sultan, Zalim ebeveyn kadın tipi Hanım Sultan'ın Hazinedarı/Keşiş'in karısı, sevgili tipi Aslı, yardımcı tip olarak İhtiyar kadın ve Hasene Hanım'dır.

Hanım Sultan, Kerem'in annesidir. Şah'ın yaptırdığı bahçede eğlenirken ihtiyar adamı görmüş ve ondan aldığı elma fidanını dikmiştir. Dar anlamda bahçe de anneyi simgelemektedir. Hanım Sultan, ruhsal yüceliğe sahiptir. Bu yücelik ona bahçede gördüğü ihtiyar adam/bilge

adam/Hızır vasıtasıyla aktarılır. İhtiyar adam onun rüyasına girerek elmanın fidanda yetiştiğini, onu yerse gebe kalacağı bilgisini verir. Tam sihirli sayılmasa da bahçede (bir çeşit rahim, yeniden doğuş yeri) yetişen mucizevi elmanın yarısını kendi yiyip diğer yarısını da Hazinedarına yedirerek gebe kalmışlardır. Hanım Sultan, otoritesini kullanarak hazinedarıyla doğması muhtemel çocukları için söz keserler. Hanım Sultan hikâyede annenin iyi olan ve bakıp büyüten özelliklerini gösterir.

Hanım Sultan'ın Hazinedarı/Keşiş'in karısı anne arketipinin yer altına özgü karanlık yönünü yani gölge yanını yansıtır. Bir kişiliğin oluşmasında birçok arketip görülmesi normaldir. Keşiş'in karısı aslında tam olarak gölge arketipini yansıtmaz. İyilik gibi kötülüğün de güçlü bir enerjisi mevcuttur. Karanlık yön asıl olarak Keşiş'te bulunur. Karısı sadece kocasına akıl vermekte onun yol göstermektedir. Keşiş'in yaptığı kötülük sonucunda Kerem'in öleceğini düşünmemiştir. Nitekim Kerem'in külleri başında bekleyen kızını teselli etmeye çalışır: "Ey kızım, ne yapalım, bir iştir olmuş ... Artık buna bir çare yoktur..." (Kasım, 1946: 192). Hikâyenin başından sonuna kadar yer alan kişidir. Keşiş'in karısı da bakıp büyüten özelliğe sahiptir.

Anne arketipin bir üst anlam yansıması olarak kız, sevgili Aslı için geçerlidir. Aslı, anne arketipinin baştan çıkartan ve arzu dolu duygusallık özelliklerini gösterir.

2.2. Baba/Kral (Şah) Arketipi

Baba arketipinin de birçok tezahürü vardır: Kişisel baba ve büyükbaba; üvey baba ve kayınbaba, herhangi bir erkek çoban veya bahçıvan, sihirbaz, ata ve bilge/ihtiyar adam; daha üst bir anlamda Tanrı ya da savaşçı, âşık, daha da dar anlamda, her türlü sivri biçim vs. Anne arketipinin özellikleri "babalık" ile ilgili: Erkeklik otoritesi; lider, bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, bereket, bolluk ve besin sağlayan, düzen sağlayan, huzur; yeniden doğuş yeri; karanlık yön, despot, yok eden, korku uyandıran gibi unsurları içermektedir. Annenin üç özelliği; düzen sağlayan kutsayan, yaşam ve huzur veren ve yer altına özgü karanlıktır (Jung, 2020: 22-23). Eril arketiplerin birçok şekli vardır: Kral, savaşçı, büyücü ve âşık başlıkları halinde sıralanabilir (Moore & Gillette, 1990: 49-119). Hikâyede eril arketipe bağlı erkek tipleri: Ebeveyn erkek tipi Padişah/Şah, Zalim ebeveyn erkek tipi Şah'ın Hazinedarı Keşiş, âşık tipi Kerem, yönlendirici tip olarak İhtiyar adam/Hızır ve Sofu; yardımcı tip Külhanbeyi ve Halep Paşası

Padişah/Şah, hikâyenin erkek kahramanı olan Kerem'in babasıdır. İsfahan şehrinin şahı olarak geçmesi onun bütün bir ülkenin yöneticisi olmaktan ziyade adı geçen şehrin yerel yöneticisi konumunda olmalıdır. Çünkü İsfahan'ın birkaç saat yakınındaki Zengi şehrinde bir hükmü geçmemektedir. Şah, çocuk sahibi olunca onun eğitimi ve koruyup kollama görevini yerine getirir. Kerem, Şah'ın tek varisi olduğu ilerde onun yerine geçecek kişidir. Kerem, aşka düşünce Şah, oğlunun derdini anlamak için memleketin ileri gelenlerini görevlendirir. Şah oğlunun aşkına pek fazla bir anlam veremeyerek onu bu yolda yalnız bırakır. Şah/baba, büyük bir güç, enerji ve otorite kaynağıdır.

Kerem kolektif bilinçdışının yansımasıyla rüya görüp dönüşüm geçirerek âşıklık yetisini kazanmıştır. Rüyadan sonraki yaşamı kendilik bulma şeklinde geçecektir. Kerem'in hem insanlara hem doğa ve hayvanlara karşı okuduğu türküler kişiliğinin diğer insanlardan farklılaşıp âşık kişiliğinin ortaya çıkmasıdır. Aşkını arama yolunda birçok doğa engelleriyle karşılaşmış bu zorlukları sahip olduğu yarı kutsal âşıklığın yetisiyle aşmaya çalışır. Âşık gölge

arketipi ile de iç içedir arayış halinde gördüğü birçok kızı Aslı'ya benzetmekle birlikte onlarda hep bir eksiklik bulur. Kerem aşkı için şahlıktan vazgeçmiştir. Aslı ona şöyle der: "Sen bir memleket şahı idin. Sana yazık değil mi? Ben senin kısmetin değilim. Sen kısmetini Hak Taâlâ'dan iste!.." (Kasım, 1946: 141). Olayların akışı Kerem'im bireyleşmeyle bilinç alanının genişlemesini sağlamaktadır. Persona, bireyselmış gibi görünse de aslında kolektif ruhun bir maskesidir. Bireyselliğe öykünen kişinin kendisi ve ortak ruhun konuştuğu bir rol oynayan bu durumun bireysel olduğuna inandıran bir maskedir. Bu maskeyi çıkardığımızda bunun kolektif ruhun maskesi olduğunu görülür (Jung, 2016: 180-181). Kerem'in âşık kimliği toplum karşısındaki personasıdır.

Hikâyede ihtiyar adamda hem baba hem ihtiyar adam arketipi görülmektedir. Hikâyenin başında ihtiyar adam olarak ortalarında ise Hızır diye bahsedilir. İhtiyar adam/bilge adam/Hızır arketipinin birçok görünüş şekli vardır. Hızır için halk hikâyelerinde; derviş, ihtiyar, pîr, yaşlı adam, aksakallı, ak saçlı nur yüzlü ihtiyar gibi adlarla geçer. Hızır'a atfedilenler işlevler ise şifa kaynağı; arzu ve dileklerin gerçekleştiricisi; rüyada aşk, âşık edici, âşıklık yeteneği kazandıran; uzak mesafeleri bir anda kat edebilen, zamanda gidebilen; daha üst anlamda ise kendisine ilim verilen kişi Hz. Musa'dan daha bilgili, sonsuz yaşam/ebedilik sahibi olmasıdır. Olumlu içeriğe sahip bütün bu adlandırmaların her şeyi kapsadığı gibi bir iddiası yoktur (Gülerer, 2020:167). Hikâyede ihtiyar adam, Hanım Sultan'a bahçede iki fidan verir. Hanım Sultan'ın rüyasına girerek fidanın yemiş verdiğini haber verir. Olan yemişin yenildiği takdirde muradının olacağını haber verir. Bahçe, fidan dikme ve elma cinselliğin sembolüdür. İhtiyar adam çocuk sahibi olamayan kadınlara yardımcı olarak bir nevi baba rolünü üstlenmiş olur. Kerem ile Sofu'yu donmaktan kurtaran da Hızır'dır. Bu özellikleriyle hem şifa kaynağı hem arzu ve dilekleri hem de uzak mesafeleri bir anda kat edebilenidir.

Keşiş, Şah'ın hazinedarıdır. Şah'ın hazinedarı olarak ona akıl vericidir. Keşiş'te baba, sihirbaz ve gölge arketipleri iç içedir. Keşiş, baba olarak kızını büyütme, koruma ve kollama özelliklerini sergiler. Kızını başka dinden birisiyle evlendirmemek için onun öldüğünü yalanını yayması, yalanı ortaya çıkınca da onu başka diyarlara kaçırmayı ve başkasıyla nişanlama oyunuyla çevresini kolaylıkla ikna edebilmesi baba arketipinin gölgesini yansıtmaktadır. Her insanın içinde ikinci bir kişilik vardır. Bu gizli kişiliğe yani karanlık tarafa "gölge/karanlık arketipi" adı verilmektedir. İki tip gölgeden birincisi kişisel gölge; kişisel olarak ferdin korku, endişe, bencillik ve hayal kırıklıklarını gösterir. İkincisi toplumsal gölge ise acımasızlık, vahşilik, soykırım gibi yansımaları olur. Her insanın içinde gölgesi mevcuttur. Gölge, insan ruhunun kötü yanını temsil eder (Jung, 2011: 145). Keşiş, Aslı'ya düğmeleri sihirli bir elbise hazırlayarak Kerem'in ve dolaylı olarak da kızının ölümüne neden olur. Bu özelliğiyle sihirbaz arketipinin gölge yanını yansıtır.

3. Kerem ile Aslı Hikâyesinde Tip Yapısı

3.1. Ebeveyn Tipi

3.1.1. Ebeveyn Tipi Kadın: Anne, Hanım Sultan

Hikâyedeki anne tipleri Hanım Sultan ve onun hazinedar olan kadındır. Hanım Sultan, İsfahan Şahı'nın karısı ve hikâyenin asıl kahramanlarından Kerem'in annesidir. Diğer kadın ise Şah'ın hazinedarının karısıdır. Hanım Sultan, ilahe (tanrıça) anne olarak kendisinin hem de hazinedarının çocuk sahibi olmasına vesile olur. Hikâyenin başında Şah'ın ve hazinedarı Keşiş'in çocukları olmamaktadır. Şah'ın yaptırdığı bahçeye Hanım Sultan da gelip eğlenir. Bahçede karşılarına çıkan ihtiyar adamın verdiği elma fidanını dikerler. Düşünde ihtiyar adam

fidanın yemiş verdiğini onu yerse muradına ereceğini söylemesiyle yol göstericiliği ihtiyar adam yapmaktadır. Düşten uyandıktan sonra Hanım Sultan ihtiyar adamın “yol göstericiliğini” üstlenir. Kadın kahramanlar elmayı yedikten sonra eğer Hanım Sultan’ın bir oğlu hazinedarın bir kızı olursa evlendirmek üzere söz keserler. Elmayı yedikten sonra her ikisi de o gece gebe kalırlar: “O gece her ikisi de Allah’ın hikmeti, gebe kaldılar. Vakit gelince Hanım Sultan bir oğlan ve Keşiş’in karısı Hazinedar bir kız doğurdu ... Doğan erkek çocuğa ‘Ahmet Mirza’ ve Hazinedar’ın kızına ‘Kara Sultan’ adını koydular.” (Kasım, 1946: 7). Hanım Sultan, eğer çocukları olursa evlendirmeleri hususunda Hazinedarıyla söz keserek “karar verici” konumda olduğunu gösterir. Hanım Sultan bu haliyle olumlu, aile içerisinde söz sahibi aynı zamanda hikâyedeki elma yiyerek Kerem’in doğumuna neden olduğundan olayları “ilk harekete geçiren” asıl kahramanlardandır.

3.1.2. Ebeveyn Tipi Erkek: Baba, Şah

Hikâyedeki baba tipleri ise Kerem’in babası Isfahan şehrinin Şahı/padişahı ve Aslı’nın babası Şah’ın hazinedarı Keşiş’tir. Şahın ve Hazinedarının çocukları olmamaktadır. Bu duruma çok üzülen Şah’a Hazinedarı güzel bir bahçe ve köşkler yaptırırsa burada vakit geçirerek derdini bir nebze de olsa hafifleteceği önerisinde bulunur: “... Öyle ki insan bu bahçeye girecek olursa gönlü gözü açılsın. Yüreğinden gam, kasavet gitsin. Ruhuna ve vücuduna kuvvet gelsin ...” (Kasım, 1946:6). Şah, çok güzel bir bahçe ve içinde köşkler yaptırıp boş zamanlarını bahçede geçirir. Hanım Sultan ve onun Hazinedarının elma yiyerek gebe kalmaları ve bir oğlunun olmasına çok sevinen Şah, köleler azat edip kurbanlar keser. Şah ebeveyn tipi olarak olumludur. Keşiş’in hem kızının öldüğü yalanına hem de şehirden onun şehirden kaçmak için söylediği yalanlara inanır ki bu anlamda iyi niyetli biridir. Oğlunun eğitimine önem verir. Kerem aşk yüzünden günden güne hali kötüleşince hekimler çağırıp çare olmaya çalışır: “Oğlum, derdini söylemeyen derman bulamaz. Derdin ne ise söyle de derman bulalım...” (Kasım, 1946: 14). Kerem, saz çalıp türkü söyleyerek derdini anlatmaya çalışır ancak babası onun ne demek istediğini anlamaz. Kerem, babasının gönül işlerinden bir şey anlamadığını düşünür: “Baba, ben seni söz ehli sanmıştır. Meğerki senin dünyadan haberin yokmuş!” (Kasım, 1946: 15). Şah, oğlunun derdini bilene ödülleri vadeder. İhtiyar bir kadın Kerem’in Aslı’ya âşık olduğunu öğrenip Şah’a bildirip ödülünü alır. Şah, Keşiş’i çağırıp tehditle kızını isteyip çocukların nişanını yapar. Keşiş, süre isteyip Şah’ı gene kandırır. Vakti gelince Şah ve yanındakiler gelin almak için Zengi’ye giderler ancak Keşiş ailesiyle kaçmıştır. Şah, geri Isfahan’a döner. Bu duruma çok üzülen oğluyla konuşan Şah, onun aşktan dolayı bu durumda olduğuna bir anlam veremeyip derdini anlamaz. Babasının olaya bakışı şöyledir: “Keşiş kızı kaçtı ise ben sana ondan âlâsını alırım!”, “Hey oğul, niye böyle çocukluk edersin! Bu sevdadan vazgeç!” (Kasım, 1946: 31-35). Kerem aşkıdan vazgeçmeyince de istediği yere gidebileceğini söyler. Hikâyenin devamında babanın rolü bitmiştir. Şah, baba olarak üstüne düşeni yaptığını düşünmektedir. Babanın işlevi, oğlunun eğitimini sağlamak, şah olarak otoritesini kullanarak Keşiş’in kızını almak ve oğlunu evlendirmeye çalışmaktan ibarettir.

3.2. Zalim Ebeveyn Tipi

Mustafa Duman (2019) “Türk Halk Anlatmalarına Olumsuz Tipler” adlı çalışmasında halk hikâyelerinde “Zalim Ebeveyn” tipinin belli özelliklerini sıralamıştır. Bu hikâyede bulunan özellikler: E37. Sözünde durmamak, E. 39.Kahramanın evliliğine mani olmaktır. Hikâyenin kadın kahramanı Aslı’nın anne ve babası bu tipin içinde değerlendirilmektedir (Duman, 2019: 177). Kerem ile Aslı Hikâyesinde zalimliği yapan Aslı’nın babası Keşiş’tir. Keşiş çocuklar

doğmadan söz kesildiği halde dinsel farklılık nedeniyle kızını verme düşüncesinde değildir: “Keşiş kendi kendine şöyle düşündü: ‘Tanrım! Her ne kadar ben şahın gözünde isem de yolum (dinim) başkadır. Bana da bir evlat inayet eyledin. Fakat onu Şah’ın oğluna vermeğe mecbur olmak beni sıkıyor.’” (Kasım, 1946: 8). Kızının çok güzel olan yüzüne bakarken onun geleceğini merak ederek remil falına bakar. Falda “ayrılık” çıkmıştır. Keşiş sıkıntısını karısına açar. Hanım Sultan’ın hazinedarlığını yapan kadının adı hikâyede belirtilmemiştir. Kadın, kocasına kızının öldüğü haberi yayarak şehirden gitmeyi önerir: “Karısı, kocasının telaşını görünce onu teselli etti: ‘İçindeki kasaveti at! Aradan bir sene geçsin, çocuk öldü diye yalandan rivayet çıkarır, bir başka diyara göç ederiz.’ dedi.” (Kasım, 1946: 9). Annesi de yapılanlara yardımcı olması bakımından zalimdir ve olumsuz anne tipini zalim ebeveyn tiplerinden biri olarak temsil etmektedir. Keşiş ailesini Zengi’ye taşır Kerem’in bu şehre gelip de Aslı’yı görmesi üzerine Şah, Keşiş’i huzuruna çağırır. Keşiş, kızını vermemekte direnmeye çalışır: “Padişah, yer gösterip Keşiş’e: ‘Bak Keşiş, senin kızını oğluma isterim. Bizim aramızdaki kavil böyle idi. Elmayı yarı yarıya paylaşırken böyle konuşmuştuk. Oğlum, kızını Zengi’de iken görüp âşık olmuş. Kızımı oğluma vermelisin.’ dedikte Keşiş, başını kaldırıp: ‘Efendim böyle şey olmaz. Bizim dinimiz ayrıdır.’ dedi. Şah: ‘Müslüman ederim!’ dedi. Keşiş yalvarmaya başladı: ‘Her ne kadar malım var ise al... Yalnız Kızımı bana bağışla!’ Padişah, Keşiş’in sözlerinden şüphelendi. ... Keşiş, Padişah’ın bu haklı sözlerine cevap bulamadı, vakit kazanmak için hile yoluna saptı: ‘Efendim, mademki hal böyledir, gel bana beş ay mühlet ver. Biraz ekşiğim var, onları tamamlayayım! Ondan sonra kızımı oğluma vereyim’ dedi.” (Kasım, 1946: 17-18). Şah’tan hile ile süre alan Keşiş, Zengi’ye dönüp durumu karısına anlatır. Kadın, kocasına kaçma önerisinde bulunur. Böylelikle kaçma ve Kerem’in onları takip etmesi süreci de başlamış olur. Kaçıp kovalamaca şehir, kasaba, köy, yayla vs çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Keşiş Kayseri’de Kerem’i öldürtme girişimde bulunmasına rağmen Kerem yapılan üç sınavdan da geçerek Kayseri Beyinin hanımına Hâk âşığı olduğunu ispat eder. Bey de Keşiş’e kızını vermesi yönünde baskı kurar: “Bey bu cevabı alınca Keşiş’i getirip: ‘İnat etme, kızını bu oğlana ver. Eğer vermem dersen, seni ağaca asarım!’ dedi.” (Kasım, 1946: 169). Bunun üzerine Keşiş, Kayseri’den de kaçır. Kaçma Halep’te son bulur. Halep Paşası ve yardımcısı Külhanbeyi’nin Kerem’in yanında yer alırlar ve Paşanın adamları Aslı’yı alıp konağa getirirler. Aslı’nın götürüldüğü haberini duyan Keşiş yeni bir plan yaparak düğmeleri çözülme sihirli bir elbise hazırlar. Bu plandan karısının haberi olmaz. Paşanın huzuruna çıkan Keşiş ona: “Efendim, kızımı Kerem’e vereceğim. Velâkin dâri dünyada bir kızım var. İzin ver, elbisesini ben Yapayım!” dedi (Kasım, 1946: 184). İzin alan Keşiş sihirli bir fistan yapar. “Keşiş kızına: ‘Kızım, şimdi muradına eresin amma, benim sana bir ricam var. Eğer tutmazsan hakkımı helâl etmem.’ dedi. Kız. ‘Nedir?’ dedikte Keşiş: ‘Kerem yanına geldikte bu fistanın düğmelerini o çözsün. Ondan sonra kendini teslim eyle!’ dedi. Aslı da: ‘Peki’ dedi.” (Kasım, 1946: 185). Sihirli gelin elbisesinin düğmelerini gerek saz çalarak gerekse eliyle bir türlü çözemeyen Kerem’ tutuşarak yanar. Keşiş amacına ulaşmış olur ama yaptığıının bedelini canıyla öder.

3.3. Yönlendirici Tip

3.3.1. Yönlendirici Tip: İhtiyar Adam/Hızır

Kerem ile Aslı Hikâyesinde olağanüstü tip olarak sadece “ihtiyar adam” üç yerde geçmektedir. Yazgıya yön veren İhtiyar adamın ilk ortaya çıkışı diğer halk hikâyelerinde farklı olarak bu kez Hanım Sultan ve Hazinedarı’nın görünerek onlara iki fidan verir: “Bir gün, Şahın haremî, Keşişin karısı olan hazinedarı ile bahçeye giderken yolda bir ihtiyar adama rastladı. Bu

adamin elinde iki taze fidan vardı. Bu fidanları Hanım Sultan'ın almasını söyledi. Hanım Sultan bu fidanları alıp ihtiyar adama bir avuç altın ihsan etti. Meğer o adam Kırklardan biri imiş.” (Kasım, 1946: 6). İhtiyar adamın verdiği bir elma bir de ayva fidanıdır. İhtiyar adamın kutsallığı “kırklardan biri” ifade edilmiştir. İkinci olarak dikilen fidanlar uzun bir süre yemiş vermeyince Hanım Sultan büyük üzüntü içinde uyuya kalır. Düşünde fidanları kendisine veren ihtiyar adamı görür. İhtiyar adam fidanın yemiş verdiğini onu yerse muradına ereceği müjdesini verir: “Hanım Sultan, bir gün, derin düşünceye dalıp ağladı. ‘Hay Allah’ım! Dünyaya bir zürriyetim gelmedi. Âleme karşı mahcubum. Elimle bir elma fidanı diktim. O da yemiş vermedi. Her ne olursa senden olur!’ diyerek gözü yaşlı, bağı taşlı uykuya vardı. Düşünde o fidanları kendisine veren adamı gördü. Adam ona şöyle diyordu: Ağlama hey hatun! Senin fidanın yemişini verdi. Onu yiyip muradına erersin!..” (Kasım, 1946: 7). Hanım Sultan uyanınca Keşiş 'in karısı hazinedarı çağırarak durumu ona anlatır. Birlikte bahçeye giderler ve elmayı bölüşerek yerler: “Gördüler ki ağaçta bir elma peyda olmuş elmayı koparıp baktılar ki diğer elmalara benzemez. Ortasından kesip ikiye ayırdılar. Yarısını Hanım Sultan yedi; yarısını hazinedarına yedirdi.” (Kasım, 1946: 7). Ayva ilk defa bu hikâye geçmekte ancak herhangi bir işlevi olmayıp sadece dolgu bir figür olarak verilmiştir. Elma ise halk anlatılarında önemli bir yere sahip olan bir motiftir. Son olarak ise Lâlesi Dağında hava bozuk her yer sulu sepken karla doldu. Üç gün üç gece dağ başında bekleyen Kerem’le Sofu havanın açılmaması üzerine Kerem bir türkü söyler (Kasım, 1946: 98). Kerem’in deyişi üzerine kır ata binmiş beyaz sakallı ihtiyar birisi bir mağaradan çıkıp nereye gideceklerini sorunca o da Erzurum’a gideceklerini söyler. Kerem Sofu’ya aksakallının Hızır olabileceğini söyler. Hikâyede ihtiyar adamın Hızır olduğu açığa çıkar. Hızır, Kerem ile Sofu’yu atın tergisine alıp “Gözlerinizi yumun!” diyerek atı sürer biraz sonra “Açın gözünüzü!” dediğinde onları bir anda Erzurum’da bir konağın önüne getirmiştir (Kasım, 1946: 99-101).

Hikâyede ihtiyar adam elma fidanı vererek ve Hanım Sultan’ın rüyasına girip bu yemişin olduğunu ve onu yerlerse çocuk sahibi olacaklarını söylemesinde “sıkıntıda olanları ve bir derdi olanları bu dertten kurtarma işlevi” görülmektedir. Diğer işlevi ise Laleli Dağında donmak üzere olan Kerem ve Sofu’yu atının tergisine alarak bir anda çok uzun mesafeleri kat etme olağanüstü durumuyla “darda, yolda kalanlara yardımcı olma işlevini” yerine getirmektedir. İhtiyar adam, kırklardan biri, aksakallı ihtiyar diye bahsedilen olumlu tiplerin hepsi de halk inançlarında önemli bir yer tutan Hızır’dır. Zaten Kerem de deyişinde “Eğer Hızır isen, gel tut elimden” dizesiyle yardıma gelen kişinin “Hızır” olduğunu dile getirmektedir.

3.3.2. Yönlendirici Tip: Arkadaş

Hikâyede Kerem’in birlikte büyüdüğü ve bütün bir serüvende yanından ayrılmayan arkadaşı Sofu, birçok olayın yönlendirici işlevini yerine getirmektedir. Kerem’le Sofu beş yaşındayken okula başlarlar. Sofu kişilik olarak cin fikirli bir çocuktur: “Sofu bir gün: ‘Bak Mirza Bey, biz şeyhülislâm olacak değiliz. Bu gençlik âlemi, bir daha ele geçmez. Biraz da avcılık öğreneyim! Eğlencemize, safamıza bakalım!’ dedi. Bu söz, Mirza’nın hoşuna gitti. İş zevke, safaya döktüler ve bir müddet, böylece zeku safa ile geçti.” (Kasım, 1946: 19). Avcılığa alışan Kerem, düşünde âşık olduktan sonra içindeki aşk acısını dağıtmak için ava çıkar. Av esnasında şahinin peşinden bir bahçeye girince düşünde âşık olduğu kızla karşılaşır. Keşiş, kızını başka bir yere kaçırdı ne yapacağını şaşırarak Kerem’e sevdiğini peşinden gitme yönlendirmesini de Sofu yapar: “Sofu, yanına gelip: ‘Bak Kerem, sen bunlara yüz yıl türkü söyleyen, hiçbir şey anlamazlar. Aştan haberleri yok ki, anlasınlar! İyisi, biz Aslı’nın arkasından gideriz. Her nerde

bulursak, onu alır geliriz. Bunun başka çaresi yoktur.’ dedi.” (Kasım, 1946: 30). Gurbetteki yolculukları sırasınca Sofu hep Kerem’e akıl verici konumdadır. Örneğin yolda rastladıkları genç kızlara Kerem türkü söylediğinde kızlar alınırlar. Bunun üzerine Sofu ona uyarıda bulunup akıl verir: “Sofu: ‘Beyim, bir kere sorup soruşturup kim olduklarını anlamadan, niçin söz atarsın?’ dedikte Kerem: ‘Hakkın var, şu kızlardan bir su istemek bahanesiyle hatırlarını alıp yolumuza devam edelim!’ (Kasım, 1946: 36). Yolculuk esnasında karşılaştıkları her dağa Kerem’in türkü söylemesini istemeyen Kerem başı sisli dağa türkü söylemeyince soğuktan elleri ayakları tutmaz olur bu durumda da Sofu Kerem’in sözünü dinler: “Sofu: ‘Hakkın varmış Kerem Kardeş!’ cevabını verdi.” (Kasım, 1946: 16). Yolculuk esnasında Kerem hasta olduğunda da Sofu dört ay boyunca ona bakar: “ Kerem da hastalandı. Yalnız Sofu sağlam kalmıştı. Bunlara hizmet ediyor. Yemeklerini pişiriyordu.” (Kasım, 1946: 101). Kerem bazen de Sofu’nun sözlerine inanmaz: “Sofu, her ne kadar bu düğünün Aslı Hanın düğünü olmadığını anlattı ise de Kerem, inanmayarak düğün evine gitti.” (Kasım, 1946: 103). Bazen de öğüdünü dinlemez: “ ‘Gel, bu gece gidelim. Zira Keşiş, beyden adam getirmiştir. Bizi tutarlar..’ dediyse de Kerem dinlemeyip aldı sazi eline.” (Kasım, 1946: 154). Sofu, Kerem’e hasta veya değil her şartta yolculuğun devam etmesi gerektiğini söyleyerek yönlendiriciliğine devam eder: “Sofu: ‘Hey Kerem, gerek sağ, gerek hasta... Yolcu yolunda gerek!’ deyip Kerem’in koluna girerek yürüttü.” (Kasım, 1946:116). Yönlendirici tip: Arkadaş olarak Sofu, akıl verme, yardımcı olma, hizmet etme gibi işlevlere sahiptir.

3.3.3. Yönlendirici Tip: İhtiyar Kadın/Kocakarı

Birbirinden farklı ancak işlevleri aynı olan birkaç ihtiyar kadın hikâyede geçmektedir. İlk olarak Isfahan şehrinin Şah’ı oğlunun derdini öğrenip kendisine bildiren olursa onu ihya edeceğini duyurur. Bu durumu öğrenen ihtiyar bir kadın, Kerem sarayın penceresinde ağlar bir halde görüp memleketin bütün kızlarının yaylaya çıktığını eğlenmek için onların arasına katılmasını salık verir. Kerem da o kızların içinde Aslı’nın olup olmadığını sorup aşkını ihtiyar kadına söyler. Durumu öğrenen ihtiyar kadın doğruca Şah’a gidip durumu ona haber verir: “Kadın: ‘Senin oğlun hazinedar Keşiş’in kızına gönül vermiştir..’ deyince, Şah, kadını memnun edip Keşiş’e haber gönderdi.” (Kasım, 1946: 16). İhtiyar kadın, Kerem’in aşkını haber vererek Şah’ı yönlendirme işlevini yerine getirmiş olur.

4. Âşık Tipi

Mehmet Kaplan, (1991) 3 Tip Tahlilleri adlı eserinde “Leyla ile Mecnun” başlığında “âşık tipi”ni değerlendirmiştir. Kaplan’a göre bu tip kişisel hayatla ilgilidir. Dini görüş gazi tipine şekil verdiği gibi âşık tipi üzerinde de etkilidir. Adı geçen mesnevide aileye karşı çıkma ve aşk temine bağlı olarak çöllerde hayvanlarla birlikte yaşama görülür. Çekilen ıstırapların sonucu beşeri aşkın yerini zamanla Allah aşkı alır. Kerem ile Aslı Hikâyesini de değerlendiren Kaplan iki aşk hikâyesi arasındaki benzer ve farklı yönleri ele almıştır (Kaplan, 1991: 144-166).

4.1. Âşık Tipi: Erkek/Kerem

Âşık tipi, âşık halk hikâyelerine de konu olmuştur. Aşk hikâyelerindeki âşık tipi, âşığın kişisel hayatıyla ilgilidir. Âşık tipi genelde toplumun yönetici (padişah, şah, vezir vs) yüksek tabakasına mensuptur. Ancak aşkı için makam, mevki ve paradan vazgeçebilir. Bu tip genellikle çocuğu olmayan anne babanın tek çocuğu ve ihtiyar bir adamın (Hızır) verdiği elma vesilesiyle dünyaya gelmiştir. Hikâyede âşık tipi düşünde gördüğü ihtiyar adam (Hızır) veya kızın elinden içtiği aşk şarabı sonucunda bir dönüşüm geçirerek saz çalma ve deyiş söyleme yetisini kazanır.

Hikâyede âşık tipinin temsilcisi Kerem'dir. İsfahan şehrinin şahının oğlu olması hasebiyle yüksek tabakaya mensuptur. Hanım Sultan'a ihtiyar adamın verdiği fidanından biten elmanın yenmesi sonucu olarak doğum sebebi açısından olağanüstüdür. On altı yaşında düşünde Aslı'yı görüp onun elinden aşk şarabını içerek âşık olunca dönüşüm geçirerek saz çalma ve deyiş söyleme yetisini kazanır: "Bir gece uyurken mana âleminde ona bir hal oldu. Düşünde gayet güzel bir kız gördü. Bu gördüğü kız, 'Kara Sultan' idi. Onun elinden aşk şarabını içti. Uyandığı zaman, kendini değişmiş bir halde buldu. Sabra mecali kalmayıp kendi kendine 'Ah mine'l-aşk' deyip ağlamaya başladı." (Kasım, 1946: 11). Kerem, Zengi şehrinde bir bahçeye girince rüyasında âşık olduğu kızı görür ve ilk deyişini söyler (Kasım, 1946: 11).

Kerem'in aşkı kişisel hayatıyla ilgilidir. Âşık olduktan sonra makam ve parayı gözü görmeyerek aşkının peşinden gurbete çıkar. Âşıklık Kerem'de canlı cansız varlıklar üzerinde etki yapacak olağanüstü bir güç kazandırır. Kerem Çoban köprüsüne türkü söyler. Örneğin karşılırlarına çıkan Subhan Dağına bir deyiş söyler:

Sana derler Subhan dağı

Ne dumandır başın senin

Belirsizdir yazın, kızın

Hiç biztmez mi kışın senin? (Kasım: 1946:38)

Dağ, Kerem'in sözlerini anlayarak üzerindeki bulutları dağıtarak onlara yol verir. Karşılırlarına daha büyük bir dağ çıkar. Kerem, bu dağa da bir deyiş söyleyerek yol vermesini söyler. Bu deyiş üzerine dağ onlara bir yol açar. Hikâyenin birçok yerinde görülen animistik yaklaşım burada da görülmektedir. Subhan Dağı ve diğer dağ tıpkı insan gibi Kerem'in sözlerini anlamakta ve onun istekleri yerine getirmektedirler. Kerem aynı şekilde çeşitli hayvanlarla da konuşur. Bazıları ona cevap verirler. Örneğin bir ırmağın köprüsünden geçerken ırmağın öbür yakasında su içen bir ceylanla karşılıklı atışılırlar. Aldı Kerem:

Sana bir sualim var, haber ver ceylan,

Aslı, Keşiş buralardan geçti mi?

Düşüp arkasına olmuşum revan,

Çoban köprüsünden bir su içti mi?

Aldı Ceylan:

Yoktur bir yalanım, söyleyim sana,

Muradını versin Cenâbı Mevlâ,

Keşiş Erzurum'a gitmiştir amma,

Ondan ötesini bilmezem hâlâ... (Kasım, 1946: 90-92)

Cansız varlık olarak da Kerem ve Sofu Gemibeli denilen yerde bir kuru kafaya rastlarlar. Kerem kuru kafa ile karşılıklı söyleşir:

Aldı Kerem:

Bir sualim var, haberin ver bana,

Dünyada var mıydın hey kuru kafa!

Hayvan mıydın, insan mıydın, ne idin?

İçer mi, yer miydin hey kuru kafa!..

Aldı Kafa:

Dinle imdi gelen geçen âlemi

Bir zaman dünyada ben de var idim,

Bir şah ben de kendi başıma,

Bunca gariplere yardımkar idim! (Kasım, 1946: 120-121).

Kerem, Aslı'nın kırmızı gelinlik fistanının büyüdü düğmelerini de saz çalıp türkü söyleyerek çözmeye çalışır ancak büyüü bozmaya âşıklık gücü yetmez: "... deyip kesti. Bir de düğmeler yukarıdan aşağıya kadar çözülüp altta iki düğme kaldı. Yine cümlesi iliklendi. Kerem, yeniden saza başladı, düğmeler çözüldü. Altta iki tanesi kaldı. Yine Kerem düğmelerin hepsinin iliklendiğini gördü. Böylece sabaha kadar uğraştı." (Kasım, 1946: 189).

5. Sevgili Tipi: Kadın/Aslı

Halk hikâyelerinde âşık tipi genellikle hikâyenin erkek kahramanı üzerinden ele alınmıştır. Toplumsal yapı nedeniyle aşkın, erkek kahraman ve onun serüveni üzerinden anlatılmasıdır. Oysaki hikâyelerde erkek kahraman kadar ön planda olmasa da âşık tipi olarak kadın da yer almaktadır. Bazı halk hikâyelerinde hikâyenin erkek kahramanı gibi kadın kahramanı da düşünde ihtiyar adamı görmekte onun elinden aşk şarabını içerek âşık olup âşıklık yetisini kazanmaktadır (Gülerer, 2020: 158). Bu duruma Derdiyok ile Zülfisiyâh, Asuman ile Zeycan, Hurşit ile Mahmihri ve âşık Garip ile Şah Senem hikâyeleri örnek olarak sayılabilir. Bu hikâyelerden Âşık Garip ve Şah Senem hikâyesinde şu şekilde geçmektedir: "Bir nida geldi, 'Ey kızım aç gözünü.' dedi. Kız gözünü açtı baktı ki, karşusunda bir ihtiyar bir dolu tası bir elinde bir bu civân' dedi. 'Kızım iç bu doluyu bunu civânın elinden Cenâb-ı Mevlâ sizi birbirinize kısmet eylemiştir. Bir zaman çal çağır gönlünü eyle.' dedi. Kız dedi, 'Gerçek baba içeyim amma bu civân hangi bağçenin gülüdür ve ne diyardan gelir ve adına kim dirler?' dedi. İhtiyar dedi, 'Buna Tevriz'de Hoca Maksud'un oğlu... dirler.' dedi. Buraya gelüp ismi Âşık Garip olsa gerek.' dedi. Şimdi kız da oğlanın elinden alup doluyu içti." (Türkmen, 1974, 123- 124).

Kerem ile Aslı Hikâyesinde kadın âşık tipi bulunmamaktadır. Aslı kadın âşık tipinin özelliklerini içerisinde barındırmamasının nedeni çok fazla olağanüstülük bulunmamasıdır. Hanım Sultan elmayı ikiye bölerek yarısını hazinedarı olan Keşiş'in karısına yedirir. Bu anlamda Aslı'nın doğum nedeni da tıpkı Kerem'inki gibidir. Ancak Aslı'nın âşık olması herhangi bir düş yoluyla olmaz. Aslı ilk defa Kerem'i Zengi şehrindeki evinin bahçesinde gördüğünde Kerem'e karşı bir şeyler hissetmesi söz konusu olmakla birlikte bu da pek aşk sayılmaz. Bu durum hikâyede şöyle ifade edilmiştir: "Kızın dahi gönlüne aşk odundan bir parça düşmüştü." (Kasım, 1946: 12). Keşiş'in ailesini götürmesiyle başlayan kaçma kovalamaca nihayet Kayseri'de karşılaşmaları bir yerde yolları kesişmiş olur. Kerem Kayseri'de Keşiş'in karısının dişçilik yaptığını öğrenince diş çektirme bahanesiyle evlerine gider. Kerem, Aslı'yı görmenin mutluluğuyla bütün dişlerini çektirince ağzı kan içinde kalır. Ağzında diş kalmayınca akli başına gelip de cebinde taşıdığı Aslı'nın verdiği çevreyi kan içindeki ağzına tutunca kız Kerem'i tanır: "Vay ana... Bu Kerem'dir!" deyip başını dizinden ayırıp ayağa kalktı. Odadan

kaçtı.” (Kasım, 1946:148). Metinden de anlaşılacağı gibi Aslı, Kerem’i verdiği çevreden tanır bu demek oluyor ki aradan uzun zaman geçtiğinden onu hatırlamamakta ve ondan kaçmaktadır. Aslı’nın annesi Keşiş’e haber vermeye gidince Kerem, Aslı’yı İslâm’a davet etmeyi düşünür: “... belki Müslüman olur. Hak Taâla bize mağfiret ihsan eder.” (Kasım, 1946: 149). Ancak Aslı’da hâlâ bir aşk belirtisi olmadığı için ona şöyle seslenir: “Sen bir memleket şahı idin. Sana yazık değil mi? Ben sana kısmet değilim. Sen nasibini Hak Taâlâ’dan iste...” Şimdi anam gider, beyden adam getirip seni tutarlar, durma git!” (Kasım, 1946:149). Aslı’nı içinde aşktan daha ziyade merhamet vardır. Aslı, kapıyı kapatmaya çalışırken Kerem’in bacağı kapıya sıkışında Kerem’in duası üzerine âşık olur: “Ey aman Rabbim! Benim aşkımın bölüğünden birini olsun bu kıza ver de aşkın ne olduğunu görsün! dedi. Hemen o saat duası kabul olup kız dahi Kerem’e âşık oldu. Kapıyı açıp hemen Kerem’in boynuna sarıldı.” (Kasım, 1946:150). Bu duadan sonra âşık olan Aslı, sevgili tipinin özelliklerini yansıtmaya başlar. Kerem yandıktan sonra Aslı’nın annesi gelip durumu görür, ancak buna inanamaz. Kendini toparlayan annesi: “Ey kızım, ne yapalım, bir iştir olmuş. Artık buna çare yoktur!” (Kasım, 1946: 192) diye kızını teselli etmeye çalışır. Aslı da bir türkü söyler (Kasım, 1946: 192). Aslı, kırk gün Kerem’in küllerinin başından ayrılmaz. Kırkıncı gün küller sağa sola savrulmaya başlayınca saçını süpürge edip de külleri toplamaya çalışırken onun da saçları tutuşup Aslı da yanarak ölür.

6. Yardımcı Tip

6.1. Yardımcı Tip: Kadın/Hasene Hanım

Kayseri Beyinin kız kardeşi Hasene Hanım hikâyesinin bir yerinde geçmektedir. Kayseri Beyi, Kerem’in ölmesi için Keşiş’ten beş kese akçe alacaktır. Bu nedenle müftü hâkimden Kerem’in katledilmesi için fetva isteyince onlar Kerem’in Hak âşığı olmasından dolayı fetva vermezler. Beyin kız kardeşi Hasene Hanım davanın kendisine verilmesini teklif eder. Davayı üzerine alan Hasene Hanım şehrin güzellerinden kırk kızı gösterişli yeni kıyafetler, Aslı’ya da eski bir esvap giydirecek bir bahçeye götürür. Bahçeye çağrılan Kerem, Hasene Hanım tarafından sınava tabi tutulur. İlk sınav onlara bir türkü söylemesidir. Kerem türküde sadece Aslı’dan bahseder. İkinci sınavda Aslı’yı gizleyen Hasene Hanım, Kerem’in sadece kendisine bir türkü söylemesini ister. Kerem yine Aslı üzerine türkü söyler. Bunun üzerine Hasene Hanım, Kerem’i daha zor bir sınav yapar. Hikâyede üçüncü sınav şu şekildedir: “Âşık, ben sana ne söyledim, sen ne anladın? Sen hep Aslı üzerine türkü söylersin. Burada olan kızların isimlerini bana haber ver. Ben de Aslı’yı sana alıvereyim.” (Kasım, 1946: 167). Kerem’in Hak âşığı olduğuna kanaat getiren Hasene Hanım son olarak Aslı’nın nişanlarını da saymasını ister. Kerem bu sınavı da geçince Hasene Hanım, doğruca Beye gidip: “Ben o adamı tecrübe ettim. Hak âşığıdır. Gel inat etme, bu kıza ona verelim. Eğer vermezsek onun âhu zârî bizi harap eder.” (Kasım, 1946: 169). Bey, kızı Kerem’e verilmesine razı olur. Hasene Hanım’ın hikâyedeki işlevi adaleti sağlayarak hikâye kahramanını ölümden kurtarıp ona yardımcı olmasıdır.

6.2. Yardımcı Tip: Erkek/Külhanbeyi, Halep Paşası

Külhanbeyi: Halep Paşasının kâhyasıdır. Görevi gereği çarşıda kol gezerken bir kahvede Kerem’e rastlar. Kerem, Külhanbeyi’ne çalıp söyler. Külhanbeyi, Kerem’e yardım etmeyi düşünür: “ ‘Âşık, merak etme... Ben seni sevgiline kavuşturayım. Amma kız da seni ister mi?’ diyince, Kerem: ‘Evet’ dedi.” (Kasım, 1946:178). Külhanbeyi bir koca nine bulup Aslı’yı getirmesi için gönderir. Koca nine, bu esnada düğünü olan Aslı’yı Külhanbeyi’nin yanına getirir. O da âşıkları buluşturur. Külhanbeyi âşıkların buluşmalarına yardımcı olma işlevine sahiptir.

Halep Paşası: Halep Paşası, Kerem'i Aslı'nın yanında yakalayınca önce hapsettirip sonra huzuruna çıkarır. Kerem'in türkü söylemesi üzerine onu tanıyan Paşa, onun istediklerini yerine getirir. Aslı'yı da konağa getirtince Keşiş konağa gelip kızını Kerem'e vereceğini ancak elbisesini kendisinin yaptıracağını söyler. Halep Paşası âşıklar için kırk gün kırk gece düğün yaptırır. Kerem'in gerdek gecesi yanması üzerine Keşiş'i katleder. Paşa, Sofu'yu da kızlardan biri ile evlendirir. Kerem'in eski azatlı kölesi olan Halep Paşası Kerem'e yardım ederek âşıkların evlendirmesiyle yardımcı olma işlevini yerine getirmektedir.

SONUÇ

Kerem ile Aslı Hikâyesi konusu itibarıyla bir aşk hikâyesidir. Hikâyenin olay örgüsü “düz bir çizgi halindeki olay örgüsüdür. Olaylar belirli bir zamanda başlayarak hep ileriye doğru kronolojik olarak neden-sonuç ekseninde devam eder ve biter. Olay örgüsünde geriye dönüşler ya Külhanbeyi'nin Kerem'e eskiden onun azatlı kölesi olduğunu söylemesi ya da Keşiş'in Halep'te bir Ermeni'ye başından geçenleri anlatması gibi diyalog ve anıyı anlatma şeklinde olur. Eserde olay örgüsünü oluşturan neden aşktır. Kerem'in aşkı olayın başında tek taraflı olarak başlamış sonra onun duasının kabulüyle Aslı'nın aşkı başlamıştır. Diğer halk hikâyelerinde olduğu gibi olay hikâyesinin erkek kahramanın serüveni üzerinden anlatılmaktadır. Olay örgüsünü kuran çatışmanın nedeni ise Kerem'in ailesinin padişah (yönetici), Türk ve Müslüman, Aslı'nın ailesinin hazinedar, Hristiyan ve Ermeni olmasıdır. Çatışmada hem din hem milliyet hem de sınıf farklılığının olmasıdır. Olayda entrika unsurları bu çatışma üzerine kurulmuştur. Olay, sürekli ve sık diyaloglarla örülmüş ve olaydaki bazı figürler (insan, hayvan, bitki, eşya ve doğada yer alan dağ, dere ve cansız nesne vs) zaman ve mekânların olağanüstü durumları söz konusudur. Hikâyede Kerem ile Aslı'nın ebeveynlerinin çocuk sahibi olma şekli olağanüstüdür.

Eserdeki kişiler, zaman ve mekâna bağlı olarak olayların akışına yer alırlar ve canlı, cansız ve cinsiyet figürleri şeklinde üç kısımdır. Canlı figürler çoğunlukla insanlar olmakla birlikte dağ, ırmak (dere, çay vs) gibi doğa unsurları yer alır. Kerem'in Zile'ye giderken kaya, meşe ağacı ve ırmaktan türkü söyleyerek haber sorması kayanın da ona türküyle cevap vermesi aynı şekilde kuşlardan haber sorması burada turna kuşu öne çıkmaktadır. Kerem'in âşık tipi olarak kutsal bir güce sahip olduğu görülmektedir. Saz çalıp türkü söyleyerek yolundaki doğa engellerini aşar. Örneğin, coşkun akan Kızılırmak'a türkü söyleyince ırmak sakinleşerek onlara yol verir. Ayrıca Keşiş'in kızına yaptırdığı büyülü elbise gibi cansız figürler de geçmektedir. Eserde kuru kafa, kaya gibi cansız figürler hatırlatmada bir araç olarak kullanılmış masalımsı unsurlar olarak yer alır. Cinsiyet figürleri genç kızlar ve ihtiyarlar olarak yer alır.

Kerem ile Aslı Hikâyesindeki tipler, geleneksel tip kabulünden yola çıkılarak tespit edilmiştir. Tiplerin adlandırılmasında bir birlik olması içinde yaygın olarak kullanılan “âşık tipi”, “zalim ebeveyn tipi”, “yardımcı tip”, “sevgili tipi” gibi başlıklar tercih edilmiştir. Belirlenen tip gösterdiği işlevleri bakımından olumlu ya da olumsuz bir tip olup olmadığı vurgulanmıştır. Hikâyede olumlu kabul edilen tipler çoğunluktadır. Bu tipler âşık tipi, ebeveyn tipi, yönlendirici tip, yardımcı tiplerdir. Olumsuz olan ise zalim ebeveyn tipidir. Tipler kendi içlerinde cinsiyete göre bazen de ada göre sınıflandırılmıştır. Atalardan gelen kolektif bilinçdışının yansıması olan arketipik yapıya göre tipler şekillenmiştir. Olumlu/olumsuz ebeveyn tipi, âşık tipi ve sevgili tipi, anne ve baba arketipi; persona arketipi ve ihtiyar adam/Hızır da ihtiyar adam (ruh) arketipi içerisinde yer alır.

Âşık tipi olarak Kerem, bu tipin bütün özelliklerini yansıtmaktadır. Kerem, rüyasında Aslı'yı görmüş onu elinden aşk şarabını içerek âşıklık yetisini kazanmıştır. Âşıklık ona canlı cansız varlık üzerinde etki yapan yarı kutsal özellikler kazandırsa da aşkı beşeri bir aşktır. Âşıklığın bütün işlevlerini yerine getirmekle birlikte büyülü elbise üzerinde etkisiz kalır ve bunun sonucu olarak âşıklığın içten gelen ateşinde yanarak kül olur. Aslı, sevgili tipini temsil eder. Bunun nedeni âşık olması rüyadaki dönüşümle olmamasıdır. Buna rağmen saz çalıp türkü söyleyebilir. Kerem'le ilk karşılaşmasında içine aşk ateşi bir parça düşse de çok daha sonra Kerem'in duasının kabulüyle âşık olmuştur. Kerem'in anne ve babası olumlu ebeveyn tipi olarak değerlendirilmiştir. Anne, hem ihtiyar adamdan elma fidanı alarak hem aynı adamı rüyasında görüp haber alarak hem elmayı Keşiş'in karısıyla bölüşerek hikâye kahramanlarının doğumuna vesile olması hem de Keşiş'in karısıyla çocukları evlendirmek konusunda söz kesmeleri işlevleriyle hikâyede olayların başlamasına neden olan kişi olarak önemlidir. Ancak bu olaylardan sonra hikâyenin sonuna kadar bir daha anneden bahsedilmez. Babanın çok fazla işlevi yoktur. Oğlunun eğitimiyle ilgilenir. Baba başta Keşiş'in kızını oğluna vermeye zorlar ve nişanlanması sağlar. Ancak Keşiş'in kaçması üzerine oğlunun aşkına bir anlam veremeyip başka biriyle evlenmesi ister. Bu düşüncesi kabul etmeyince onu kendi haline bırakır. Daha sonraki olaylarda rolü olmadığından aslında tarafsız bir tiptir. Yönlendirici tip olarak ihtiyar adam/Hızır olayların başlamasında başat rol oynayan olağanüstü ve olumlu bir tiptir. Hikâyedeki en önemli işlevi ebeveynlerin gebe kalmasını neden olmasıdır. Bir tür baba işlevini yerine getirmektedir. Hikâyenin bir yerinde de dağ başında soğuktan donmakta olan Kerem ile Sofu'yu atının tergisine alarak bir anda başka bir yere götürerek darda yolda kalanlara yardım etme işlevini yerine getirmesidir. Diğer bir yönlendirici tip de Sofu'dur. Olumlu bir tiptir. Kerem'e akıl vermesi, yol göstermesi ve zor durumlardan kurtarma gibi işlevlerini yerine getirir. Hasene Hanım, Külhanbeyi ve Halep Paşası gibi tipler adil olma ve âşıkları kavuşturmaya çalışma gibi tiplerdir.

KAYNAKLAR

- Albayrak, N. (2005) "Türk Halk Hikâyelerinin Genel Özellikleri: Tasnifi ve Taş Baskısı Hikâyelerine Bazı Katkılar", *Osmanlı Araştırmaları XXVI*, (Editörler: H. İnalcık, İ. E. Erünsal, H. W. Lowry, F. Emecan, K. Kresier) İstanbul.
- Alptekin, Ali Berat (1997) *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Boratav, P. N. (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* İstanbul: Adam Yayınları
- Duman, Mustafa (2012) *Bozkurttan Hızır'a Halk Anlatımlarında Kılavuz*, *Milli Folklor Dergisi*, Ankara, Yıl:24, Sayı, 96, s. 190-201.
- Duman, Mustafa (2019) *Türk Halk Anlatımlarında Olumsuz Tipler*, İzmir: Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basım Evi Müdürlüğü.
- Ekici, Metin (1999) *Anadolu Sahası Köroğlu Anlatımlarında Kadın Tipler*, *Milli Folklor*, Yıl: 11, Sayı: 44, s. 10-17.
- Forster, Edwar Morgan (1985) *Roman Sanatı* (Çev: Ünal Aytür), İstanbul: Adam Yayınları
- Gülerer, Salih (2020) *Türk Halk Hikâyelerinde İhtiyar Adam Arketipi*, *Sosyal Bilimler Dergisi* (The Journal Social of Sciences) Yıl: 7, Sayı: 44, s.166-185.

Gülerer, Salih (2020) Türk Hikâye Kahramanlarının Dönüşüm Sembolleri, Sosyal Bilimler Dergisi (The Journal Social of Sciences) Yıl: 7, Sayı: 47, s.145-162.

Jung, C. G. (2011). Dört Arketip, (Çev.: İhsan Kırımlı), Sayfa Yayınları.

Jung, C. G. (2016). Analitik Psikoloji Üzerine İki Deneme, (Çev.: İsmail Hakkı Yılmaz), Pinhan Yayıncılık.

Jung, C. G. (2017). Rüyalar, (Çev.: Aylin Kayapalı), Pinhan Yayıncılık

Jung, Carl Gustav (2020) Dört Arketip, Çev: Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul: Metis Yayınları.

Karakaş, Rezan; Akın, Erdem; Güneş, Firdevs (2017) Yaralı Mahmut Hikâyesinde Kadın Tipleri, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Yıl: 2017, Cilt: 36, s.17-33.

Kaplan, Mehmet (1991) Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Moore, Robert & Gillette, Douglas (1990) King Warrior Magician Lover, Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine, HarperSan Francisco

Özdemir, Mehmet (2018) Aşk ve Kahramanlık Konulu Türk Halk Hikâyelerinde Düşman Tipi, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 10, Cilt: 10, Sayı: 18, s. 239-266.

Türkmen, Fikret, (1974), Âşık Garip Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi Yayın No.357, Edebiyat Fakültesi Yayın No. 70, Araştırma Yayın No. 59., Baylan Matbaası, Ankara.

Fedâkar, Selami; Aksoy, Hüseyin. “Türk Destanlarındaki Kadın Tiplerin Tespiti ve Tahlili: Kız Destanları Örneği” Millî Folklor 124 (Kış 2019): 105-120

İnternet kaynağı:

TDK Güncel Türkçe Sözlük

sozluk.gov.tr (Erişim tarihi: 27.12.2020)